

T.C
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE EKONOMİK BÜYÜMENİN VE GELİR
EŞİTSİZLİĞİNİN YOKSULLUĞA ETKİSİ: DÜZEY-1
BÖLGELERİ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hilal ÖZTÜRK

Danışman
Doç. Dr. Salih TÜREDİ

RİZE
2022

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında, Doç. Dr. Salih TÜREDİ danışmanlığında, Hilal ÖZTÜRK tarafından hazırlanan *Türkiye’de Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisi: Düzey-1 Bölgeleri Örneği* adlı bu tez çalışması, 18/07/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvanı, Adı Soyadı

İmza

Başkan

: Doç. Dr. Salih TÜREDİ

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Yeşim DİNDAROĞLU

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan SUNGUR

ETİK BEYAN

İktisat Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Türkiye’de Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisi: Düzey-1 Bölgeleri Örneği ” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

18/07/2022

Hilal ÖZTÜRK

ÖN SÖZ

Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sağlayacak düzeyde bir gelire sahip olmaması şeklinde tanımlanan yoksulluk, başta az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünyada mücadele edilmesi gereken iktisadi bir problem olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk; sosyal, siyasi, demografik, toplumsal, çevresel ve ekonomik vb. gibi çok çeşitli nedenlerden kaynaklanabilmektedir. İlave olarak, bu nedenlerin ülkeler arasında ve hatta bir ülkenin bölgeleri arasında dahi değişebildiği dikkate alınır, yoksulluğu ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yönelik politikaların çok yönlü olması gerektiği söylenebilir. Güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme, ve bu büyümenin sonucunda elde edilen ilave gelirin toplumdaki bireyler arasında adil dağıtımı veya mevcut gelir eşitsizliğinin azaltılması, yoksullukla mücadelede en etkili ekonomi politikaları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, 2006-2019 döneminde ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisinin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)'na göre Türkiye'nin Düzey-1 bölgelerinde (12 bölge) ampirik olarak araştırılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinden hazırlanmasına kadar geçen zorlu süreçte sergilemiş olduğu sabırlı tutum ve gecesini gündüzüne katarak verdiği emek için, öğrettiği her bilgi ve gösterdiği her yol ile akademik hayatıma ışık tutan saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Salih TÜREDİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, hayatımın her anında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, verdiğim her kararda yanımda duran, hayattaki en büyük şansım olan aileme ve verdikleri moral motivasyon için sevgili arkadaşlarıma da sonsuz teşekkür ederim.

Hilal ÖZTÜRK
2022/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1
1. YOKSULLUK, GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE EKONOMİK BÜYÜME:	
KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE.....	3
1.1. Yoksulluk Kavramı.....	3
1.2. Yoksulluğun Tanımı ve Türleri	3
1.2.1. Mutlak Yoksulluk	4
1.2.2. Göreli (Nispi) Yoksulluk	4
1.2.3. İnsani Yoksulluk	4
1.3. Yoksulluğun Ölçülmesi	5
1.3.1. Yoksulluk Sınırı.....	5
1.3.2. Yoksulluk Oranı.....	5
1.3.3. Yoksulluk Açığı.....	6
1.3.4. İnsani Yoksulluk Endeksi	6
1.3.5. Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı	7
1.4. Yoksulluğun Nedenleri	7
1.5. Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk İlişkisi.....	8
1.5.1. Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisi	9
1.6. Türkiye’de Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme.....	12
1.6.1. Türkiye’de Yoksulluk	12
1.6.2. Türkiye’de Gelir Eşitsizliği	13

1.6.3. Türkiye’de Ekonomik Büyüme	13
1.7. Düzey-1 Bölgelerinde Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme .	14
1.7.1. Düzey-1 Bölgelerinde Yoksulluk	14
1.7.2. Düzey-1 Bölgelerinde Gelir Eşitsizliği	15
1.7.3. Düzey-1 Bölgelerinde Ekonomik Büyüme	16
2. L�TERAT�R TARAMASI	18
2.1. Ekonomik Büyümenin Yoksulluğa Etkisini İnceleyen �alışmalar	18
2.2. Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisini İnceleyen �alışmalar	23
2.3. Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisini İnceleyen �alışmalar	27
3. TÜRKİYE’DE EKONOMİK BÜYÜMENİN VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN YOKSULLUĞA ETKİSİ: DÜZEY-1 BÖLGELERİ ÖRNEĞİ	41
3.1. Ekonometrik Model ve Veri Seti	41
3.2. Ekonometrik Yöntem	42
3.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri	44
3.2.2. Swamy Homojenlik Testi	45
3.2.3. CIPS Panel Birim Kök Testi	46
3.2.4. Westerlund ve Edgerton (2007) Panel Koentegrasyon Testi	47
3.2.5. AMG Uzun Dönem Katsayı Tahmin Testi	48
3.3. Ampirik Bulgular	49
3.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve �n Bulgular	49
3.3.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları	51
3.3.3. Swamy (1970) Homojenlik Testi Sonucu	51
3.3.4. CIPS Panel Birim Kök Testi Sonuçları	51
3.3.5. Westerlund ve Edgerton (2007) Panel Koentegrasyon Test Sonuçları	52
3.3.6. AMG Uzun Dönem Katsayı Tahmin Sonuçları	53
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	55
KAYNAKÇA	58

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : İktisat
Tez Türü : Yüksek Lisans
Danışman : Doç. Dr. Salih TÜREDİ
Hazırlayan : Hilal ÖZTÜRK
Yıl : 2022
Sayfa Sayısı : 67

ÖZET

**TÜRKİYE’DE EKONOMİK BÜYÜMENİN VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN
YOKSULLUĞA ETKİSİ: DÜZEY-1 BÖLGELERİ ÖRNEĞİ**

Genel anlamda, yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, barınma, ısınma, giyim vb. gibi temel insani gereksinimleri karşılayacak düzeyde bir gelire sahip olamamanın yanı sıra, eğitim ve sağlık vb. gibi temel hizmetlere erişememe durumu olarak tanımlanabilen yoksulluk, özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin ana iktisadi problemleri arasında önemli bir yere sahiptir. Ekonomik bir sorun olmanın ötesinde toplumlarda ahlaki, sosyal ve siyasi çok çeşitli ve olumsuz sonuçlar yaratan yoksulluk, mücadele edilmesi gereken küresel bir problem olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte ülkelerin yoksulluk problemi ile etkin şekilde savaşılabilmeleri öncelikle yoksulluğun nedenlerinin (kaynaklarının) belirlenmesini gerektirmektedir. Konu ile ilgili literatürde yoksulluğun nedenleri olarak bireysel, kültürel, sosyal, demografik ve ekonomik bazı faktörlerin rolüne değinilmektedir. Söz konusu ekonomik faktörler arasında ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisine odaklanılmaktadır.

İkinci nesil (gelişmiş) panel veri teknikleri kullanılarak yapılan çalışmada, Türkiye’nin Düzey-1 bölgelerinin 2006-2019 dönemine ait verileri kullanılmıştır. Yoksulluğun, *yoksulluk oranı* ile gelir eşitsizliğinin *gini katsayısı* ile ve ekonomik büyümenin ise *kişi başı reel gelir* ile temsil edildiği ampirik analizde, Westerlund ve Edgerton (2007) LM bootstrap panel koentegrasyon ve Genişletilmiş Ortalama Grup Tahmincisi’nden yararlanılmıştır. Elde edilen ampirik bulgular, Türkiye’nin Düzey-1 bölgelerinde (panelin genelinde) ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığını, gelir eşitsizliğinin ise yoksulluğu artırdığını ortaya koymuştur. Sonuçlar bölge bazında incelendiğinde; Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ege, Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığı geri kalan bölgelerde etkilemediği tespit edilmiştir. Gelir eşitsizliği ise Akdeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Marmara bölgelerinde yoksulluğu artırırken, Ege bölgesinde azaltmakta, geri kalan bölgelerde ise yoksulluk üzerinde bir etki yaratmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği, Ekonomik Büyüme, Düzey-1 Bölgeleri, Türkiye

Recep Tayyip Erdoğan University Institute of Graduate Studies

Department : Economic

Thesis Type : Master Degree

Supervisor : Associate Prof. Dr. Salih TÜREDİ

Author : Hilal ÖZTÜRK

Year : 2022

Pages : 67

ABSTRACT

THE EFFECT OF ECONOMIC GROWTH AND INCOME INEQUALITY ON POVERTY: NUTS-1 REGIONS CASE

In general terms, poverty can be defined both as the inability to access basic services such as education and health, and as not having an income to meet fundamental human needs such as food, shelter, heating, and clothing, which are necessary for the continuation of life, is the main economic problem of most countries, especially underdeveloped, and developing countries. Beyond being an economic problem, poverty, which creates a wide variety of negative consequences, including moral, social, and political, is accepted as a global problem that needs to be tackled. However, for countries to fight the problem of poverty effectively, it is necessary to determine the causes of poverty first. It is mentioned in related literature that some individual, cultural, social, demographic, and economic factors play an important role in the causes of poverty. Economic growth and income inequality come into prominence among the mentioned economic factors. This study focuses on the impact of economic growth and income inequality on poverty in Turkey as a developing country.

In this study, which was carried out employing second-generation (advanced) panel data techniques, data of NUTS-1 regions of Turkey for the period 2006–2019 was used. Westerlund and Edgerton (2007), LM bootstrap panel cointegration, and Augmented Mean Group estimator were used in the empirical analysis, in which poverty is represented by the *poverty rate*, income inequality by the *gini coefficient*, and economic growth by the *real income per capita*. The findings revealed that economic growth reduces poverty in NUTS-1 regions of Turkey (across the panel), while income inequality increases poverty. When the results were examined on a regional basis, it was found that economic growth reduces poverty in the Western Black Sea, Eastern Black Sea, Eastern Marmara, Aegean, Northeastern Anatolia, and Central Anatolia regions, while it has no impact on the remaining regions. When it comes to income inequality, while it increases poverty in the Mediterranean, East Marmara, and Northeast Anatolia regions, it reduces poverty in the Aegean region and does not have an impact on poverty in the remaining regions.

Keywords: Poverty, Income Inequality, Economic Growth, NUTS-1 Regions, Turkey

KISALTMALAR

2AEKK	: İki Aşamalı En Küçük Kareler
3AEKK	: Üç Aşamalı En Küçük Kareler
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Genişletilmiş Dickey-Fuller
AMG	: Genişletilmiş Ortalama Grup
ARDL	: Gecikmesi Dağıtılmış Otoregressif Model
BM	: Birleşmiş Milletler
CADF	: Cross-Sectionally Augmented Dickey-Fuller
CCE	: Ortak İlişkili Etkiler
CIPS	: Cross-Sectionally Im, Pesaran, Shin
CS-ARDL	: Yatay Kesit Genişletilmiş ARDL
DOLS	: Dinamik En Küçük Kareler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EAP	: Doğu Asya ve Pasifik
ECM	: Hata Düzeltme Modeli
EECA	: Avrupa ve Orta Asya
EKK	: En Küçük Kareler
EMDCs	: Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ülkeler
FD-OLS	: Havuzlanmış Birinci Fark Tahmincisi
FMOLS	: Tam Modifiye Edilmiş En Küçük Kareler
GDP _{pc}	: Kişi başı reel GSYİH
GEKK	: Genelleştirilmiş En Küçük Kareler
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
Kcal	: Kilo Kalori
LAC	: Latin Amerika ve Karayip

LM	: Lagrange arpanı
LSDV	: Kukla Değişkenli En Küçük Kareler
MENA	: Orta Doğu ve Kuzey Afrika
MG	: Ortalama Grup
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği rgt
POLS	: Havuzlanmış En Küçük Kareler
PPP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SAARC	: Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı
SAS	: Güney Asya
SGMM	: Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu
SSA	: Sahra Altı Afrika
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VECM	: Vektör Hata Düzeltme Modeli
WB	: Dünya Bankası
YKB	: Yatay Kesit Bağımlılığı

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar	22
Tablo 2. Gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar	26
Tablo 3. Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar	37
Tablo 4. Değişkenlerin tanım ve veri kaynakları.....	42
Tablo 5. Değişkenlere ilişkin temel istatistikler	49
Tablo 6. Pearson korelasyon sonuçları	50
Tablo 7. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları	51
Tablo 8. Swamy (1970) homojenlik testi sonucu	51
Tablo 9. CIPS birim kök testi sonuçları.....	52
Tablo 10. Westerlund ve Edgerton (2007) panel koentegrasyon test sonuçları	52
Tablo 11. AMG uzun dönem katsayı tahmin sonuçları	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yoksulluk-Büyüme-Eşitsizlik üçgeni.....	10
Şekil 2. 2006-2019 döneminde Türkiye’de yoksulluk oranı	12
Şekil 3. 2006-2019 döneminde Türkiye’de gelir eşitsizliği.....	13
Şekil 4. 2006-2019 döneminde Türkiye’de büyüme ve kişi başı reel GSYİH.....	14
Şekil 5. 2006-2019 döneminde düzey-1 bölgelerinde yoksulluk oranı	15
Şekil 6. 2006-2019 döneminde düzey-1 bölgelerinde gelir eşitsizliği.....	16
Şekil 7. 2006-2019 döneminde düzey-1 bölgelerinde ekonomik büyüme	16
Şekil 8. 2006-2019 döneminde düzey-1 bölgelerinde kişi başı reel GSYİH.....	17
Şekil 9. Ampirik analiz süreci.....	44
Şekil 10. Değişkenlere ait serpilme diyagramları	50

GİRİŞ

Yoksulluk, geçmişten bugüne kadar gelen süreçte hem birçok ülkenin hem de Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurum ve kuruluşların üzerinde durduğu/mücadele ettiği önemli bir ekonomik problemidir. 1980’lerde uygulanmaya başlanan neoliberal politikaların etkisiyle ortaya çıkan küreselleşme olgusu, zengin (gelişmiş) ve fakir (geri kalmış) ülkeler arasında hali hazırda mevcut olan refah düzeyi farklılığının daha da artmasına neden olarak, özellikle geri kalmış ülkelerde yoksulluğun daha ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Yoksulluk, ekonomik olduğu kadar, ahlaki, sosyal-toplumsal ve siyasi sonuçlar da yaratabilen bir sorundur. Örneğin, yoksul bir bireyin suça eğilimi artmakta ve bu birey hırsızlık, gasp gibi yasal olmayan faaliyetlere karışabilmektedir (Şahin, 2007: 580). Dolayısı ile oldukça geniş kapsamlı etkilere sahip olan yoksullukla etkin bir mücadele için öncelikle yoksulluğun nedenlerinin (belirleyicilerinin) tespit edilmesi önemlidir.

Ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkiler literatürde uzun zamandır yoğun bir biçimde araştırılmaktadır. Bakıldığında konunun, *ekonomik büyüme ve yoksulluk, gelir eşitsizliği ve yoksulluk* ve özellikle de *ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk* şeklinde ele alındığı gözlenmektedir. Zira bu üç değişkeni birbirinden ayrı düşünmek doğru değildir. Çünkü yoksulluk, ekonomik büyümeden etkilendiği kadar, bu ilave gelirin toplumdaki bireyler arasında nasıl dağıtıldığı, farklı bir ifadeyle, gelir eşitsizliğinden de etkilenmektedir. Bu durum ise yoksulluk ile etkin mücadelede ekonomik büyümenin olduğu kadar gelir eşitsizliğinin azaltılmasının da önemli olduğu konusunda fikir vermektedir. Literatürde kimi çalışmalarda bu yönde çıkarımlarda bulunulmuştur. Örneğin İslam vd. (2017) ve Kaygısız (2018) yaptıkları çalışmada yoksulluğun azaltılmasında adil gelir dağılımının önemine vurgu yaparak, ekonomik büyümenin (milli gelir artışı) yoksulluk oranını azaltmakla birlikte, tek başına yeterli olmadığını, gelirin adil dağılımının da gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmanın temel amacı, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisini Türkiye’nin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)’na göre belirlenen Düzey-1 bölgelerinde (*İstanbul, Batı Marmara, Doğu Marmara, Ege, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu*

Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu) araştırmaktır. Elde edilen analiz sonuçlarının, az gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de önemli makro ekonomik bir sorun olan yoksullukla mücadele sürecinde uygulanacak politikaların belirlenmesinde politika yapıcılara katkı sağlaması beklenmektedir.

Türkiye’nin Düzey-1 bölgelerinde ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisinin ele alındığı ve üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde kavramsal ve teorik bilgilere yer verilmiştir. Bu amaçla öncelikle, yoksulluk kavramı tanımlanarak, yoksulluğun türlerine, ölçüm yöntemlerine ve nedenlerine değinilmiştir. Daha sonra, ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisinin kuramsal (teorik) bir çerçevede ele alındığı bu bölümde son olarak, hem Türkiye geneli hem de Düzey-1 bölgelerinde ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluğa ilişkin 2006-2019 dönemine ait bazı istatistiki veriler sunulmuştur.

İkinci bölümde, ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisi konusunda farklı ülke ve ülke grupları için yapılan ampirik çalışmalar yer almaktadır. Kronolojik bir sıralamanın takip edildiği literatür taramasında ele alınan çalışmalardan elde edilen ampirik bulgular, hazırlanan tablolar aracılığı ile özet olarak verilmektedir.

Üçüncü bölümde, 2006-2019 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisi Düzey-1 bölgeleri için analiz edilmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak, analizde kullanılan panel veri tahmin yöntemlerinin metodolojisine yer verilmiş, ardından elde edilen bulgular sunulmuştur.

Sonuç ve öneriler kısmında çalışmanın kısa bir özetinin verilmesinin ardından, ampirik analiz bulgularından hareketle Türkiye’nin Düzey-1 bölgelerinde yoksulluğun azaltılması veya ortadan kaldırılmasına yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur.

1. YOKSULLUK, GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE EKONOMİK BÜYÜME: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, sadece iktisadi açıdan dikkat edilmesi gereken bir unsur olmayıp ahlaki ve sosyal bazı yansımalarının da olması nedeniyle ekstra önem arz etmektedir (DPT, 2007: 1). Bu çerçevede, yoksulluğu azaltabilmek ve/veya ortadan kaldırabilmek için çeşitli ve geniş kapsamlı politikalar geliştirilmektedir. Yoksullukla mücadelede başarılı sonuçlar elde edebilmek, söz konusu bu kavramın kimlere hitap ettiğine, nasıl ölçüldüğüne ve tasarlanan mücadele politikalarının ülke veya bölgelerin kendilerine özgü yapısal özelliklerini kapsayıp kapsamadığına bağlıdır. Bu nedenle, yoksulluğun tanımlaması yapılırken ele alınacak kriterlerin ne olduğuna çok dikkat edilmelidir. Bununla birlikte, yoksulluğun tanımı ve ölçüm kriterlerinin belirlenmesi konusunda bir fikir birliği de söz konusu değildir.

1.2. Yoksulluğun Tanımı ve Türleri

Yoksulluk denildiğinde akla ilk olarak gelir düzeyindeki yetersizlikler veya maddi imkansızlıklar gelmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) *yoksul* kelimesini, kişinin geçimini sağlayabilecek gelir veya malının hiç olmaması ya da az olması sebebiyle geçinmekte güçlük çeken birey, ülke veya şehir olarak tanımlamaktadır. Fakat insan hayatını sadece ekonomik açıdan değerlendirmek, alınan eğitimin, yaşanılan çevrenin, sağlık imkanlarına ulaşımın, sosyal faaliyetlere katılımın ve insan hakları boyutlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 23). Bu nedenle son zamanlarda yoksulluk olgusu sadece maddi açıdan değil, aynı zamanda sosyal, ahlaki ve insani boyutları ile de ele alınmaktadır.

Yoksulluk kavramı için tek bir tanım yapmak mümkün değildir. Yoksulluk, kırdan kente, kültürden topluma ve zamana göre farklı açılardan değerlendirilebilir (Bozan, 2017: 392). Farklı bir deyişle yoksulluk, dönemden döneme, coğrafi koşullara, ülkelerin refah düzeyine, maddi, insani ve sosyal koşullara göre farklılık gösterir. Bu nedenle literatürde yoksulluk kavramı için farklı yaklaşımlarda bulunulmuş ve farklı yoksulluk türleri tanımlanmıştır.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Yoksulluk türleri genellikle, yaşam standartları ile gelir ve tüketim koşullarına bağlı olarak ele alınmaktadır. Gelir ve tüketimin esas alınarak yapılan tanımlamalarda yoksulluk, *mutlak* ve *görelî yoksulluk* şeklinde ele alınırken, yaşam standartlarına göre ise çok farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Dünya Bankası (WB) tarafından, bir insanın hayatını idame ettirebilmesi için alması gereken asgari kalori miktarı 2400 kcal olarak belirlenmiştir. Bu besin değerinin parasal karşılığı ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişmekle birlikte, 1\$ ve 14\$ arasındadır (DPT, 2001: 104). Bu besin değerini (2400 kcal) elde edebilmek için gerekli olan asgari tutarın altında gelire sahip kişiler “*mutlak yoksul*” olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte uluslararası düzeyde, her bireyin ihtiyacı olan günlük kalori miktarı farklılık göstermektedir. Mutlak yoksulluk kavramının, kişisel tüketim ihtiyaçlarını (tercihlerini) dikkate almaması, hem ülkeler hem de bir ülkedeki bireyler için yapılan yoksulluk karşılaştırmalarını tartışmalı bir hale getirmektedir (İncedal, 2013: 21).

1.2.2. Görelî (Nispi) Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramı, yalnızca temel yiyecek ihtiyaçlarını kapsaması ve yukarıda belirtilen nedenlerle yoksulluk tanımlamasında yeterli görülmemiş ve bunun üzerine *görelî yoksulluk* kavramı ortaya çıkmıştır. Görelî yoksulluk; temel ihtiyaçlarını karşılayabilen, fakat toplum düzeyinde sosyal olanaklara ve ortalama refah düzeyine erişemeyen, giyinme, barınma ve enerji vb. gibi gıda (beslenme) haricindeki ihtiyaçları karşılayabilecek gelirden yoksun bireyleri kapsamaktadır (Koç, 2018b: 8). Dolayısı ile görelî yoksulluk yaklaşımı, içinde bulundukları toplumun ortalama hayat standardının altında yaşayan bireyleri yoksul olarak nitelendirmektedir. Ortalama hayat standardı düzeyinin ülkeden ülkeye değiştiği dikkate alındığında, görelî yoksul(luk) sayısının (oranının) da ülkeler arasında farklılaştığı söylenebilir (Gündoğan, 2019: 127).

1.2.3. İnsani Yoksulluk

Son dönemlerde yoksulluk üzerine yapılan çalışmaların çoğalmasi ile insan hayatının yalnızca tüketim ve gelirden ibaret olmadığına dikkat çeken, dolayısı ile yoksulluğun, hayat standartlarını da kapsayan daha geniş tanımlamaları yapılmıştır. Bu tanımlamalardan en yaygın olanı “*insani yoksulluk*” tur. İnsani yoksulluk kavramı,

1997’de Birleşmiş Milletler (BM) tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımda, yaşam süresi, okuma-yazma düzeyi, temiz içme suyuna erişim, anne ve çocuk sağlığı ile önlenebilir hastalıklara yakalanma gibi birçok faktör göz önünde bulundurulmaktadır (UNDP, 1997: 18; Gündoğan, 2019: 125).

1.3. Yoksulluğun Ölçülmesi

Oldukça karmaşık bir kavram olması sebebiyle yoksulluk ölçülmesi de oldukça güç bir olgudur. Bu zorluğun arkasında, zamana ve bölgeye göre değişiklik göstermesi, asgari yaşam standardı hususunda net bir çizginin mevcut olmaması ve boyutunun ölçülmesinin mümkün olmaması vb. gibi birçok etken yer almaktadır. Yoksulluğun tanımlanmasında olduğu gibi ölçümünde de yaygın olarak, gelir ve tüketim anlayışına dayalı yaklaşımlar benimsenmektedir (Doğan, 2014: 3). Ancak sadece gelir ve tüketim esas alınarak elde edilen veriler yoksulluğun çok boyutlu yapısını yansıtmamaktadır (Kabaş, 2007: 376). Bu nedenle, Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar tarafından başta eğitim ve sağlık olmak üzere, toplumsal ve sosyal nitelikleri de içeren istatistikler geliştirilmiştir (Uzun, 2003: 157, Tireli, 2009: 144). Aşağıda literatürde en çok kullanılan yoksulluk ölçüm yöntemlerine değinilmektedir.

1.3.1. Yoksulluk Sınırı

Yoksulluk düzeyinin ölçümünde en yaygın kullanılan ölçüt yoksulluk sınırıdır. Yoksulluk sınırı; bireyin asgari düzeyde yaşam standardını yakalayabilmesi ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan gelir düzeyi veya bir insanın günlük yaşam maliyetini karşılayan miktar olarak tanımlanmıştır (World Bank, 1990: 26). Gelir veya tüketime dayalı yöntemlerde, geliri veya toplam harcaması yoksulluk sınırı altında kalan hane halkı göreceli yoksul olarak değerlendirilmektedir (TÜİK, 2021).

1.3.2. Yoksulluk Oranı

En temel yoksulluk ölçütlerinden olan yoksulluk oranı, yoksulluk sınırının altında gelire sahip birey sayısının nüfus içindeki oranını yansıtmaktadır (Haughton ve Khandker, 2009: 68). Bununla birlikte bu yaklaşım, yoksulluk boyutu hakkında bilgi vermemekte ve yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylerin gelirlerindeki hareketleri yansıtmamaktadır (Dağdemir, 2002: 4). Öte yandan bu ölçüt, kolayca yorumlanabilme

avantajına sahip olmakla birlikte, yoksulluğun derinliği veya şiddeti hakkında bir fikir vermemektedir (Ravallion ve Sen, 1996: 772). Yoksulluk oranının hesaplanmasında aşağıda verilen formül kullanılmaktadır (Dağdemir, 2002: 4):

$$H = \frac{q_z}{n} \quad (1.1)$$

H , yoksulluk oranı, q_z , yoksulluk sınırı altındaki nüfus ve n toplam nüfustur.

1.3.3. Yoksulluk Açığı

Yoksulluk oranı ölçütü yoksulluğu tam olarak yansıtmadığından, yoksulluğun derinliğini gösteren yoksulluk açığı endeksi geliştirilmiştir. Yoksulluk açığı endeksi, yoksul bir bireyin (hanehalkının) yoksulluk sınırının üzerine çıkabilmesi için ihtiyaç duyduğu ortalama geliri göstermektedir (Aktan ve Vural, 2002: 14). Yoksulluk açığı endeksinin değerindeki artış yoksulluk şiddetinin arttığını ifade etmektedir. Yoksulluk açığı aşağıdaki eşitlik yardımı ile hesaplanmaktadır (Koç, 2018a: 16):

$$I = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q z - y_i / z \quad (1.2)$$

I yoksulluk açığı endeksi, z yoksulluk sınırı, n toplam nüfus, y_i yoksulların geliri ve q yoksul sayısıdır.

1.3.4. İnsani Yoksulluk Endeksi

Bu ölçüt, yoksulluk oranını, yoksulluk açığını ve yoksullar arasındaki gelir eşitsizliğini dikkate almaktadır. Bu yaklaşım, insani gelişme ve insan hayatına yakışan bir yaşamın parasal imkanların yanı sıra sosyal, kültürel ve siyasi imkanlara da sahip olmayı gerektirdiğini vurgulamaktadır (Kaya, 2011: 37). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ayrı ayrı hesaplama kriterleri içerdiğinden, bu endeks, insani yoksulluk açısından ülkeler arasında karşılaştırma yapılmasını mümkün kılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere endeks hesaplanırken kullanılan unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Yar, 2015: 19; UNDP, 1997: 14): *Yaşam süresi* (40 yaşından önce ölmesi beklenen kişilerin %'si), *eğitim süresi* (okuma ve yazma bilmeyen yetişkinlerin %'si), *makul yaşam standardı* (temiz suya ve sağlık hizmetlerine erişim imkanı olmayan kişiler ile düşük kilolu-yeterli beslenemeyen 5 yaş altı çocukların %'si). Gelişmiş ülkeler için ilgili endeksin hesaplanmasında ise: *Yaşam süresi* (yaşam beklentisi 60 yaş altında olanların %'si), *makul yaşam standardı* (yoksulluk sınırı altında yaşayan kişilerin %'si), *eğitim*

[Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'nin tanımladığı fonksiyonel cahillik %'si] ve *sosyal dışlanma* (uzun dönemli işsizlik oranı) değişkenleri kullanılmaktadır (Yar, 2015: 19).

1.3.5. Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı

Amartya Sen (1987), yoksulluk ölçütlerinde karşılaşılan eksiklikleri de göz önünde bulundurarak yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesinde çok boyutlu bir ölçüt olarak *Kapasite-Yapabilirlik* yaklaşımını geliştirmiştir. Yoksulluğun 'yapabilirlikten yoksun olma' biçiminde tanımlandığı bu yaklaşımda, sadece bireylerin gelir seviyeleri temel alınmayıp, yaş, toplumsal cinsiyet, sağlık, yaşanan bölgedeki fırsatların seviyesi veya bu fırsatlara ulaşım, coğrafi özellikler, güvenli ve sağlıklı ortam gibi gelir dışındaki etkenler de yoksulluğun kapsamına dahil edilmiştir (Sen, 2004: 126-130). Günümüzde Birleşmiş Milletler'in hazırladığı yoksulluk endeksleri, parasal olmayan göstergelerle ifade edilen çok boyutlu Kapasite yaklaşımına dayanmaktadır.

1.4. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk ile etkin mücadelenin gerekliliklerinden birisi de yoksulluğa neden olan faktörlerin belirlenmesidir. Yoksulluğun tanımlanmasında olduğu gibi, nedenleri konusunda da literatürde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Zira yoksulluk tanımlamaları daha kapsamlı hale geldikçe, ülkeden ülkeye karşılaştırma yapmanın yanında, aynı ülke içinde dahi yoksulluğun nedenlerini tek bir başlık altında ele almak mümkün olmamaktadır (Şenses, 2001: 147). Bradshaw (2007) yoksulluk nedenlerini *bireye, kültüre, politik ve ekonomik yapıya* ve *coğrafi faktörlere* bağlı nedenler ile *kümülatif yoksulluk* olmak üzere beş teori ile açıklamıştır:

- *Bireye bağlı yoksulluk yaklaşımına* göre yoksulluk, bireysel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, bireysel tembellik, kötü seçimler, yetersizlik ve doğuştan gelen engeller yoksulluğun nedenidir.
- *Kültüre bağlı yoksulluk yaklaşımı*, bireylerin içinde yaşadıkları alt kültürün üretken olmayan, başarı normlarına aykırı değer ve davranış kalıplarını benimsemelerini yoksulluğun nedeni olarak görmektedir.

- *Politik-ekonomik yapıya bağlı yoksulluk yaklaşımına* göre; yoksulların iş, eğitim, barınma, sağlık, güvenlik ve siyasi temsil vb. gibi temel sosyal kurumlara erişimini engelleyen sistematik engeller yoksulluğun nedenidir.
- *Coğrafi faktörlere bağlı yoksulluk yaklaşımına* göre yoksulluk, bazı bölgesel faktörlerden kaynaklanmaktadır. İklim koşulları ve coğrafi konumdan dolayı bölgeye yatırım yapılamaması ve üretim şartlarının sağlanamaması durumlarında yoksulluk artmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2668).
- *Kümülatif yoksulluk yaklaşımı*; yoksulluğun gelir elde etme, özgüven, barınma, sağlık ve eğitim gibi bireysel sorunların, iş olanaklarının, okulların ve sosyal hizmetlerin yetersizliği gibi toplumsal eksikliklerle yakından ilişkili olduğu varsayımına dayanmaktadır. Örneğin, yoksul ailede yetişen bir çocuğun (bireysel sorun) yeterli eğitimi alamaması (okul yetersizliği) dolayısıyla iş hayatına bir adım geride başlaması yoksulluğun döngüsel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Yoksulluğun nedenleri, türüne ve süresine göre de farklılaşmaktadır. Örneğin, yapısal bazı faktörlerin (eğitim düzeyinin düşüklüğü gibi) neden olduğu uzun dönemli yoksulluk ile işsizlik gibi nedenlerle yaşanan geçici gelir kayıplarının yol açtığı kısa dönemli yoksulluğun nedenleri farklıdır (Şenses, 2001: 147-148). Yine, yoksulluğun nedenleri olarak işsizlik, coğrafi, demografik, sosyal, siyasi ve ekonomik nedenler sıralanabilir. Diğer yandan, vergilendirmenin adaletsiz olması, faiz oranlarının yüksek oluşu, kişisel yetenekler, genel fiyat düzeyindeki artışlar (enflasyon), aksak piyasaların varlığı (tekelleşme), rant ekonomisi ve doğal afetler gibi birçok faktör de yoksulluğu tetikleyen unsurlardır (Üzümcü ve Korkat, 2014: 150).

Bu faktörlerin yanı sıra yoksulluk, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ile de çok yakından ilişkilidir. Üretim artışı (ekonomik büyüme) sonucu elde edilen gelirin toplumdaki bireyler, sektörler ve bölgeler arasında adil paylaşılmaması, yoksulluğun ekonomik nedenleri arasında önemli bir yere sahiptir.

1.5. Ekonomik Büyüme, Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk İlişkisi

Literatürde yoksullukla etkin bir mücadele konusunda farklı teorik yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlardan biri olan dolaylı yaklaşım yoksulluğun azaltılmasında

ekonomik büyümeye vurgu yaparken, toplumdaki bireylerin beslenme, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişimde yaşadıkları problemleri ortadan kaldırarak, büyüme ile elde edilen gelirin adil dağılımını sağlayarak, devletin uyguladığı politika ve sağladığı transfer harcamaları yoluyla bir ülkedeki yoksulluğu azaltmayı-ortadan kaldırmayı amaçlayan (Halisçelik, 2017: 10) dolaysız yaklaşımda ise gelir dağılımında adaletin (eşitsizliğin azaltılmasının) önemine dikkat çekildiği belirtilebilir.

1.5.1. Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisi

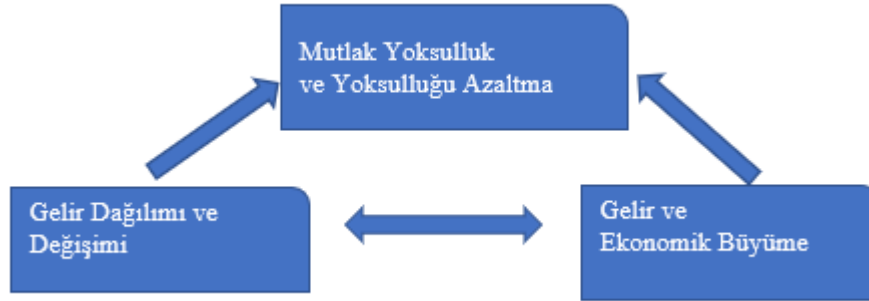
Ekonomik büyüme, bir ekonominin üretim kapasitesinin, dolayısı ile ürettiği mal ve hizmet miktarının artması olarak tanımlanmaktadır. OECD (2007)'ye göre, ekonomik büyüme yoksulluğun azaltılabilmesine katkıda bulunan temel faktördür. Literatürde konu ile ilgili ampirik çalışmalar yoksulluktaki uzun dönemli azalmanın her şeyden önce ekonomik büyümeden kaynaklandığına yönelik güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır. Fakat, ülkelerin yoksulluktan kurtulabilmeleri için büyümenin yüksek hızlı olmasının yanı sıra sürdürülebilir (istikrarlı) olması da gerekmektedir. Zira, hızlı olsa da uzun dönemli olmayan bir büyüme, ülkelerin yoksulluktan kurtulmaları için gerekli olan fırsatları yaratmada yetersiz kalmaktadır (OECD, 2007: 22).

İktisat literatüründe ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisi dolaylı yaklaşım çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu yaklaşıma göre ekonomik büyüme, yoksulluğu dolaylı yollardan azaltmaktadır. Ekonominin büyümesi ile eğitim ve sağlık vb. gibi temel hizmetlerin kalitesinin artacağı, ortaya çıkacak istihdam artışı ile işsizliğin azalacağı, gelirin daha adil biçimde dağıtılacağı ve bu şekilde dolaylı olarak yoksulluk düzeyinin azalacağı varsayılmaktadır (Şenses, 2001: 222; Kızıler, 2018: 84).

Ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisine ilişkin literatürde öne çıkan farklı bir kavram da '*yoksul yanlısı büyüme (pro-poor growth)*' kavramıdır. Yoksul yanlısı büyüme, ekonomik büyümenin yoksul olmayan kesimin-bireylerin yanı sıra, yoksul bireylerin de gelirini artırması ile gerçekleşmektedir (Kunduracı, 2009: 78). Açıkça anlaşılabileceği üzere bu yaklaşımda yoksulluğun azaltılmasında yalnızca ekonomik büyümenin değil, adil gelir dağılımının da önemine vurgu yapılmaktadır. Teorik bir bakış açısıyla, ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığı görüşü genel kabul görse de büyüme ile elde edilen ilave gelirin toplum genelinde adil bir şekilde paylaşılmaması halinde büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisinden bahsetmek zorlaşmaktadır. Bu ise

yoksullukla savaşta uzun dönemli ve yüksek oranlı bir büyümenin tesis edilmesinin tek başına çok bir anlam ifade etmediği, adil gelir dağılımının bu noktada çok kritik bir faktör olduğu konusunda önemli bir fikir vermektedir.

Ülkelerin kalkınma stratejilerinin ana odak noktasını *yoksulluk, eşitsizlik* veya *büyüme* mi oluşturmali sorusunun kalkınma literatüründe önemli bir tartışma konusu olduğunu ifade eden Bourguignon (2004), yoksulluğun ortadan kaldırılması için her ülkenin kendine özgü bir ekonomik büyüme ve gelir dağılımı politikasının olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bourguignon (2004), ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi Şekil 1'deki üçgen ile açıklamaktadır. Söz konusu ilişki kısaca: *Yoksulluktaki değişim = f (ekonomik büyüme, gelir dağılımı, gelir dağılımında değişim)* biçiminde gösterilebilir. Buna göre, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği, yoksulluk düzeyindeki değişimde önemli bir rol oynamaktadır. Öte taraftan, bu iki olgunun yoksulluğa etkisi başlangıç düzeylerine bağlıdır. Bu ise büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisinin ülkeler arasında farklılık gösterebileceği anlamına gelmektedir (Bourguignon, 2004: 5-6).

Şekil 1. Yoksulluk-Büyüme-Eşitsizlik üçgeni

Kaynak: Bourguignon, 2004: 4

Dünyada bakıldığında hızlı ve uzun dönemli büyüme sürecine sahip birçok ülkenin yoksulluğu azalttığı görülmekle birlikte, tam aksine, hızlı büyümeye rağmen yoksulluğun arttığı, en azından istenilen düzeyde azaltılamadığı ülkeler de vardır. Büyüme ile beraber yoksulluk düzeyinde oldukça anlamlı düşüş kaydeden ülkelerin başında Çin gelmektedir. Çin, bu başarı öyküsünü sadece hızlı ekonomik büyüme oranları ile değil ekonomik yapısına uygun politika ve reformlar ile gelir eşitsizliğini

azaltarak yazmıştır. Gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki bu belirleyici etkisi Fosu (2011) tarafından Afrika ülkeleri özelinde açıkça vurgulanmıştır: Afrika ülkelerinden Botsvana, küresel standartlara kıyasla son derece yüksek gelir (ekonomik büyüme) artışı kaydetmesine rağmen, bu ekonomik performans yoksulluk düzeyinin azalmasına anlamlı katkı sağlamamıştır. Bunun aksine Gana ise nispeten mütevazı sayılabilecek düzeydeki ekonomik büyüme oranları ile yoksulluk düzeyinde ciddi azalmalar kaydetmiştir. Fosu (2011) tarafından bu durum iki ülkenin gelir eşitsizliğindeki farklılıklar ile açıklanmıştır. Bu stilize gerçekler, yoksulluğun önemli bir belirleyicisi olarak gelir eşitsizliğinin daha detaylı incelenmesinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelir dağılımı, bir ülkede belli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen gelirin toplumu oluşturan bireyler, hane halkları veya üretim faktörleri sahipleri arasındaki dağılımını ifade eder (Yar, 2015: 11). Bu dağılımın adil olması, toplumdaki zengin ve yoksul kesim arasındaki refah düzeyi farkının azaltılması açısından önem arz etmektedir. Adil bir gelir dağılımından kasıt, her bireyin büyümeden elde edilen gelirden eşit miktarda değil üretime katkısı nispetinde pay almasıdır. Diğer yandan, eşitsizliğin artması (yani zenginin daha zengin, yoksulun daha yoksul hale gelmesi), ekonomik sorunların yanı sıra, sosyal-toplumsal ve ahlaki sorunları da beraberinde getirmektedir. Gelirin adil paylaşılması, toplumda sınıflaşmanın en aza indirilerek bireyler arasındaki ekonomik ve sosyal eşitliğin sağlanmasında çok önemlidir.

Gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak ilgili literatürde çoğunlukla *gini katsayısı* kullanılmaktadır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Bu değer [1]'e yaklaşması (artması) gelir eşitsizliğinin arttığını, [0]'a yaklaşması (azalması) ise gelir eşitsizliğinin azaldığını, yani gelirin toplumdaki bireyler arasında daha adil dağıldığını göstermektedir. Dolayısı ile gini katsayısının değeri ile gelir eşitsizliğindeki değişimin yönü arasında ters bir ilişki söz konusudur. Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve OECD gibi uluslararası mali kuruluşlara göre ideal gini katsayısı [0,25]'dir.

Gelir dağılımını belirleyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. İşsizlik, siyasi iktidar, sendikal hareketler, teknolojik gelişmeler, dış borçlar, nüfusun artış hızı, kayıt dışı ekonominin varlığı ve boyutu ile enflasyon vb. gibi faktörler gelirin dağılımında etkin bir rol oynamaktadır (Çalışkan, 2010: 96). Gelir dağılımını etkileyen faktörlerin incelenmesi ile aynı zamanda yoksulluğun belirleyicileri de incelenmiş olmaktadır.

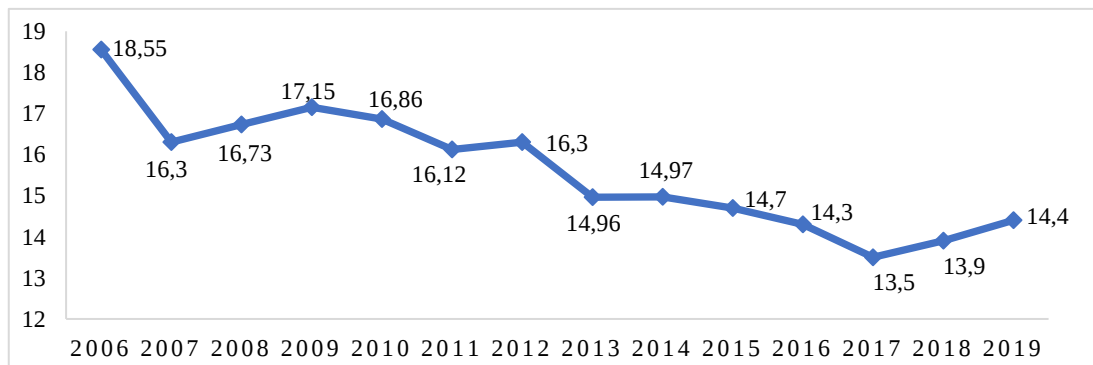
Zira daha önceden belirtildiği gibi, gelir eşitsizliği ve yoksulluk birbirleriyle yakın ilişkilidir. Gelir eşitsizliği arttıkça yoksullukta da artış gerçekleşmektedir. Şöyle ki gelir dağılımının bozulması (özellikle tüketim eğilimi yüksek kesimlerin aleyhine) toplam talebin düşmesine, üretim ve istihdamın azalmasına neden olmaktadır. Dolayısı ile gelir eşitsizliğinin azaltılması, üretim seviyesinin yükseltilebilmesi için gerekli olan talebi canlı tutmada etkin rol oynamaktadır. Bu ise gelir eşitsizliğinin sadece yoksulluk için değil büyüme açısından da önemli bazı sonuçlar doğurduğunu gösterir (Çalışkan, 2010: 102).

1.6. Türkiye’de Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme

Bu başlık altında 2006-2019 dönemi verileri ile Türkiye geneli için yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyümenin mevcut durumu incelenmektedir.

1.6.1. Türkiye’de Yoksulluk

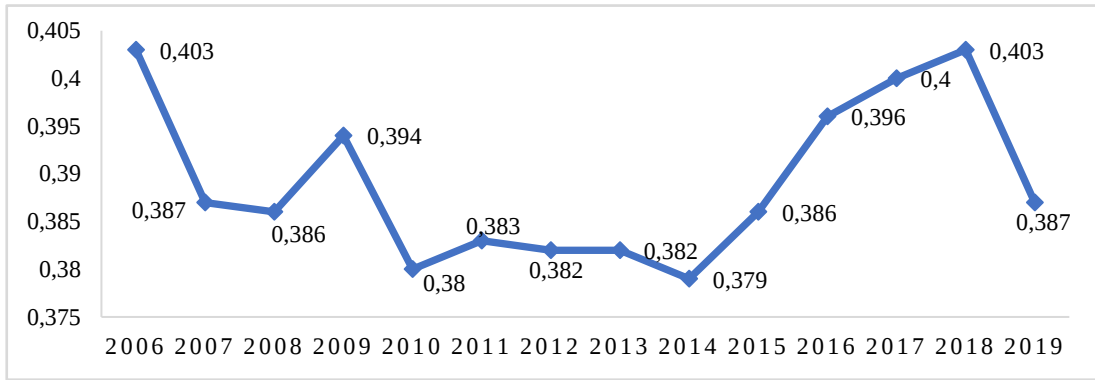
Yoksulluk oranı; belirlenen yoksulluk sınırının altında kalanların toplam nüfus içerisindeki payını göstermektedir. Şekil 2’de Türkiye’nin 2006-2019 döneminde yoksulluk oranı verileri gösterilmektedir. Buna göre Türkiye’de yoksulluk oranı, 2006 yılında 18.55 ile ilgili dönemde en yüksek seviyede iken yıllar içinde düşüş göstererek 2017’de 13,5 ile en düşük seviyesine inmiştir. 2018’de Türkiye ekonomisinde yaşanan siyasi olayların ekonomiye yansısıyla döviz kurundaki oynaklık ve enflasyondaki artış sonucu yoksulluk oranında artış gözlenmiş ve 2019 itibari ile 14.4’e ulaşmıştır. İlgili dönemin geneline bakıldığında, Türkiye’de yoksulluğun azaldığı söylenebilir.

Şekil 2. 2006-2019 döneminde Türkiye’de yoksulluk oranı

1.6.2. Türkiye’de Gelir Eşitsizliği

Şekil 3, Türkiye’nin 2006-2019 döneminde gini katsayılarını göstermektedir. Katsayılara bakıldığında, 0.379’luk değeri ile gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu, yani gelirin en adil dağıldığı yılın 2014 olduğu görülmektedir. Fakat, 2014’ten sonra gelir dağılımında önemli düzeyde bozulma meydana gelmiş ve gini katsayısı 2018’de tekrar en yüksek seviye olan 0,403’e yükselmiştir. 2019 yılında gelir eşitsizliğinde bir miktar iyileşme sağlanmış olsa da, ele alınan dönem itibariyle Türkiye’de gelir eşitsizliğinin azaltılması konusunda fazla bir mesafe katedildiğini söylemek zor görünmektedir.

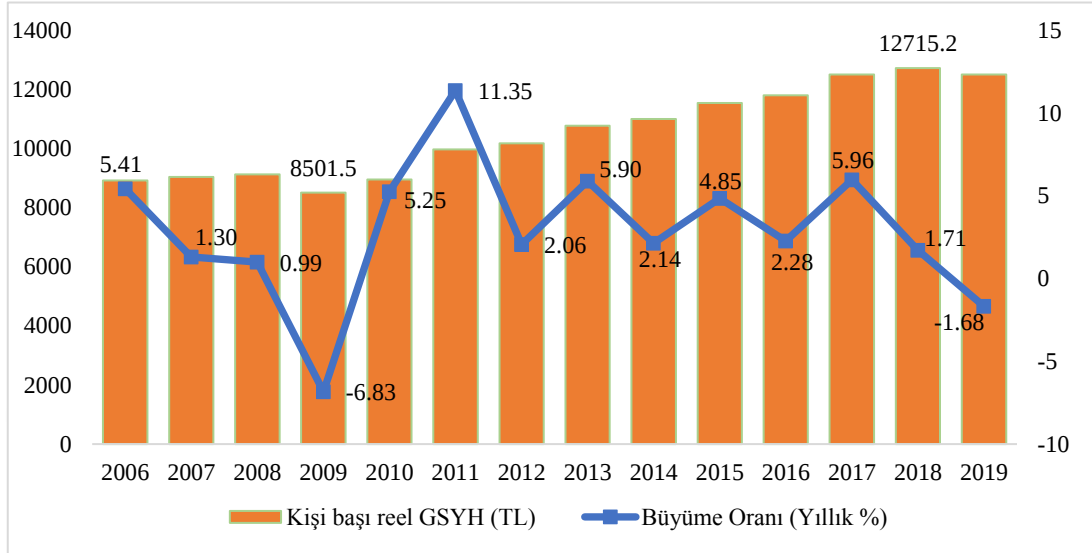

Şekil 3. 2006-2019 döneminde Türkiye’de gelir eşitsizliği

1.6.3. Türkiye’de Ekonomik Büyüme

Şekil 4’te 2003 fiyatları ile hesaplanan kişi başı reel GSYİH ile kişi başı reel GSYİH’deki % değişim olarak hesaplanan ekonomik büyüme oranları verilmektedir. Ekonomik büyüme oranlarına bakıldığında, dalgalı bir eğilim gözlenmektedir. Türkiye ekonomisi 2007 yılında ABD’de ortaya çıkan küresel finansal krizin etkisi ile 2009’da %6,83 küçülmüştür. İncelenen dönem itibari ile Türkiye ekonomisi için dip noktası olarak nitelendirilebilecek olan 2009 yılından itibaren hızla toparlanan ekonomi, en güçlü büyüme performansını %11.35 ile 2011’de sergilemiştir. Devam eden yıllarda pozitif olmakla birlikte, büyüme oranlarında önemli iniş çıkışlar yaşanırken, 2017’den sonra düşüşe geçen büyüme, 2019’da negatif [-%1.6] olarak gerçekleşmiştir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye ekonomisinin 2006-2019 döneminde ortalama % 2.91 büyüdüğü söylenebilir. Kişi başı reel GSYİH rakamları da, büyüme ile benzer bir görünüm sergilemektedir. Zira aynı dönemde, en düşük kişi başı reel GSYİH küresel

finansal kriz etkisi ile 2009'da (8501.5 TL), en yüksek kişi başı reel GSYİH ise 2018'de (12715.2 TL) gerçekleşmiştir.

Şekil 4. 2006-2019 döneminde Türkiye'de büyüme ve kişi başı reel GSYİH

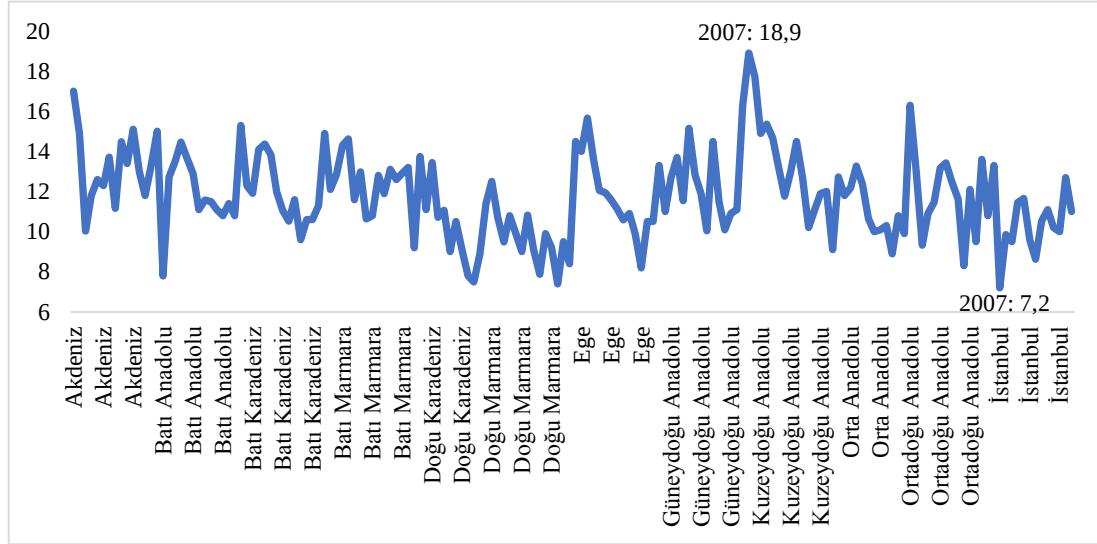
1.7. Düzey-1 Bölgelerinde Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme

Bu bölümde son olarak 2006-2019 döneminde Düzey-1 bölgelerinde (İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu) yoksulluk, gelir eşitsizliği ve büyümenin görünümü incelenmektedir.

1.7.1. Düzey-1 Bölgelerinde Yoksulluk

Şekil 5, 2006-2019 döneminde Düzey-1 bölgeleri içindeki en yoksul bölgenin 2007'deki 18.9'luk oranı ile Kuzeydoğu Anadolu, yoksulluk oranının en düşük olduğu bölgenin ise yine 2007'deki 7.2'lik yoksulluk oranıyla İstanbul bölgesi olduğunu ortaya koymaktadır. Ele alınan dönemdeki ortalama yoksulluk oranı üzerinden değerlendirme yapıldığında ise yoksulluğun en yüksek olduğu bölgenin yine Kuzeydoğu Anadolu, en düşük olduğu bölgenin ise Doğu Marmara bölgesi olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, dikkat çeken bir nokta 2006'dan 2019'a kadar geçen süre içinde ele alınan 12 bölgenin tamamında yoksulluk oranlarında iyileşmenin olduğudur. Türkiye'de kırsal kesim ile kentteki yoksulluk oranı farklılık göstermektedir. Şöyle ki, işgücünün kısıtlı olması, hane halkı sayısının fazla olması ve ağırlıklı iktisadi faaliyetin tarımsal faaliyetlerden

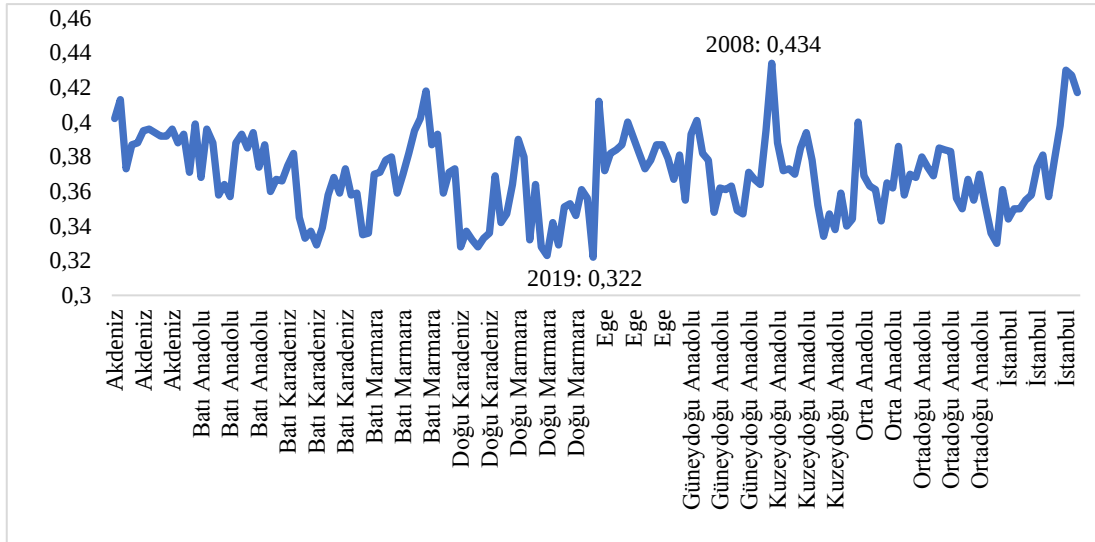
oluşması nedeni ile kırsal kesimde yoksulluk oranı kente kıyasla daha yüksektir (DPT, 2007: 22). Grafiğe bakıldığında, yoksulluğun, kentleşmenin yüksek olduğu bölgelerde (Doğu Marmara ve İstanbul gibi) daha düşük, kırsal nüfusun yüksek olduğu bölgelerde (Kuzeydoğu Anadolu) yüksek olması bu durumu açık bir şekilde doğrulamaktadır.

Şekil 5. 2006-2019 döneminde düzey-1 bölgelerinde yoksulluk oranı

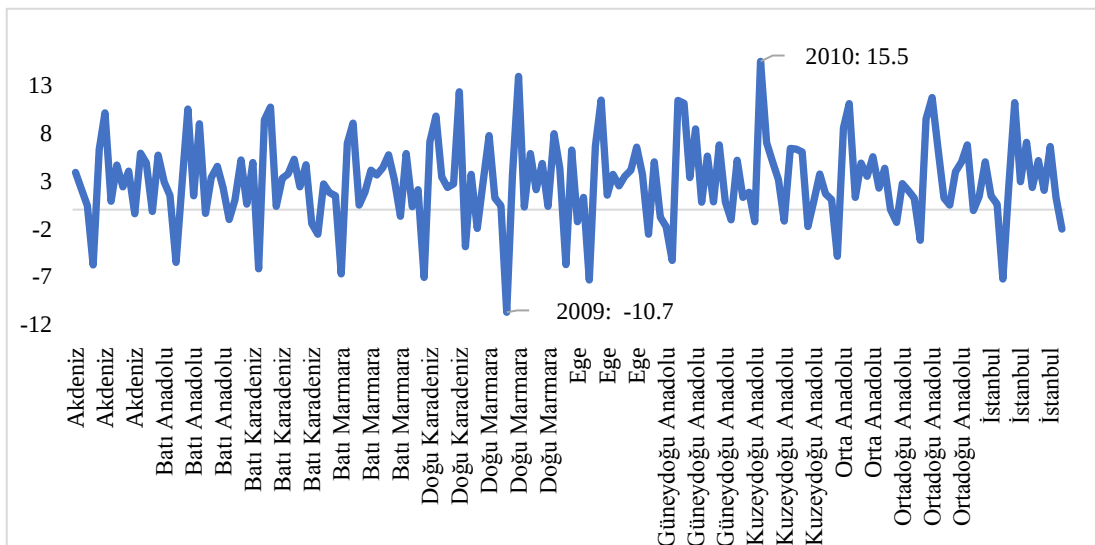
1.7.2. Düzey-1 Bölgelerinde Gelir Eşitsizliği

2006-2019 döneminde gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu bölge 2008 yılındaki 0.434'lük katsayı değeri ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesi iken, gelir eşitsizliğinin en az olduğu bölge ise 2019 yılındaki 0.322'lik katsayı değeri ile Doğu Marmara bölgesidir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin aynı zamanda en yoksul, buna karşın Doğu Marmara bölgesinin ise yoksulluğun en düşük olduğu bölge olması, gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında güçlü bir korelasyon olduğunu gösterir niteliktedir. 2006 ve 2019 yıllarındaki gini katsayılarına göre bir değerlendirme yapılırsa, ilgili dönemde Batı Marmara, Orta Anadolu ve İstanbul bölgelerinde gelir eşitsizliğinin arttığını, geri kalan bölgelerde ise tam aksine eşitsizliğin azaldığını söylemek mümkündür. Son olarak, gelir dağılımında en çok iyileşme Doğu Marmara bölgesinde mevcut iken, eşitsizliğin en yüksek olduğu bölge ise İstanbul bölgesidir (Şekil 6).

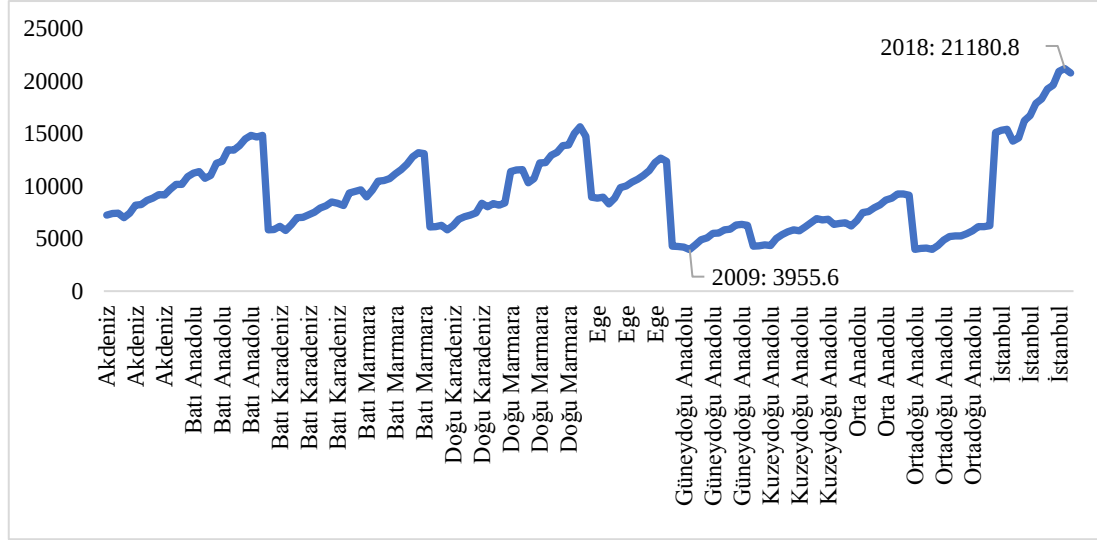

1.7.3. Düzey-1 Bölgelerinde Ekonomik Büyüme

Şekil 7’de, Düzey-1 bölgelerinde 2006-2019 döneminde gerçekleşen büyüme oranları görülmektedir. Bölgeler içerisinde en yüksek büyüme %15.5 ile 2010 yılında Kuzeydoğu Anadolu’da gerçekleşmişken, negatif büyümenin en yüksek olduğu bölge ise 2009 yılındaki 10.7’lik oran ile Doğu Marmara bölgesidir. Ekonomik büyümenin dalgalı bir seyir izlediği bu dönemde %3.89’luk ortalama büyüme hızı ile Kuzeydoğu Anadolu en güçlü büyüme sergileyen bölge olurken, Doğu Marmara bölgesi %2.58’lik ortalama ile en zayıf büyüme performansına sahip bölge olarak öne çıkmıştır.

Bu kısımda son olarak Düzey-1 bölgelerinde kişi başı reel GSYİH rakamlarına yer verilmektedir. Bakıldığında, araştırma döneminde 2008 küresel finansal krizinin etkisiyle 2009 yılındaki azalma haricinde bütün bölgelerde kişi başı reel GSYİH'nin genel olarak bir artış trendine sahip olduğu gözlenmektedir. Bölgesel bazlı incelenirse, kişi başı reel GSYİH'nin en düşük 2009 yılında 3955.6 TL ile Güneydoğu Anadolu'da, en yüksek 2018'de 21180.8 TL ile İstanbul bölgesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 8. 2006-2019 döneminde düzey-1 bölgelerinde kişi başı reel GSYİH

İlgili dönemin genel bir değerlendirmesi yapılırsa, ekonomik büyüme (kişi başı reel GSYİH) her bölgede genel olarak artış göstermiş fakat, elde edilen gelirin dağılımı her bölge ve dönemde eşit bir biçimde gerçekleşmemiştir. Yine ilgili gerçek veriler, istisnalar olmakla birlikte, gelir eşitsizliğinin daha az (yani gelir dağılımının daha adil), ekonomik büyümenin daha yüksek olduğu dönem ve bölgelerde yoksulluk oranlarının da düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum, yoksulluk ile mücadelede ekonomik büyümenin ve adil gelir dağılımının etkin bir politika olabileceğine işaret etmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ilişkisine yönelik farklı ülke ve ülke grupları için çeşitli ekonometrik tahmin yöntemleri ile daha önceden yapılan ampirik çalışmalara yer verilmiştir. Literatüre bakıldığında, bazı çalışmalarda ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisinin ayrı ayrı incelendiği, bazı çalışmalarda ise bu iki değişkenin yoksulluk üzerindeki etkisinin birlikte araştırıldığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, literatür incelemesinin yapıldığı bu bölümde ele alınan çalışmalar; *'ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar'*, *'gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar'* ve *'ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar'* olmak üzere üç başlık altında verilmiştir. Kronolojik bir sıralamanın takip edildiği literatür taramasında son olarak, tablolar oluşturularak, ele alınan çalışmaların bulguları özet halinde verilmiştir.

2.1. Ekonomik Büyümenin Yoksulluğa Etkisini İnceleyen Çalışmalar

Nijerya'nın beşeri ve maddi kaynaklar bakımından zengin bir ülke olduğunu, fakat hükümetlerin kötü yönetimi ve savurgan harcamaları nedeniyle bu kaynakların karlı yatırımlara yönlendirilemediğini ve bunun bir sonucu olarak Nijerya'nın yüksek işsizlik ve yoksulluk ile mücadele ettiğini belirten Osinubi (2005), yaptığı çalışmada ekonomik büyüme, işsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi Nijerya için analiz etmiştir. Üç aşamalı En Küçük Kareler (3AEKK) yönteminden yararlanılan analizin sonucunda Nijerya'da Sızdırma-Damlama teorisinin geçerli olmadığı, diğer bir ifadeyle, teorik beklentinin aksine ekonomik büyümenin yoksulluğu artırdığı tespit edilmiştir. Yoksulluğun azaltılması için ekonomik büyümenin gerekli fakat tek başına yeterli bir koşul olmadığını ortaya koyan bulgulardan hareketle araştırmacı Nijerya'da işsizlik ve yoksulluğun azaltılması için iktisadi bir takım politika önerilerinde bulunmuştur. Buna göre: Ekonomik büyüme bir yeniden dağıtım (redistribution) politikası ile desteklenmelidir. Ekonomik büyüme modeli değiştirilerek, geniş tabanlı ve emek yoğun bir büyüme stratejisine geçilmelidir. Yeterli sosyal hizmet ve altyapı tesis edilmelidir.

Ekonomik büyüme stratejileri yoksulları hedef almalı, beşeri sermaye yatırımları artırılmalı, tarım sektörü geliştirilmeli, imalat ve petrol endüstrilerine önem verilmelidir.

Nándori (2010), Dünya Bankası'nın gelir sınıflandırmasına göre üst-orta gelirli ülkeler içerisinde yer alan 9 Doğu Avrupa ülkesinde (Slovakya, Letonya, Hırvatistan, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Polonya, Rusya) '*1990'dan itibaren ekonomik büyüme yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltmıştır*' hipotezini test etmiştir. Günlük 4.3\$'lık bir harcamanın yoksulluk sınırı olarak tanımlandığı araştırmada gelir eşitsizliği gini katsayısı ile ölçülürken, büyüme göstergesi olarak ise kişi başı GSYİH ve ortalama gelir/harcama olmak üzere iki değişken kullanılmıştır. Yapılan regresyon analiz sonuçları ele alınan ülkelerde ekonomik büyümenin 1990 sonrasında beklendiği üzere yoksulluk oranını azaltıcı etkiye sahip olduğunu, fakat gelir eşitsizliğini ise etkilemediğini göstermiştir. Hesaplanan esneklik katsayısına göre, kişi başı GSYİH ve ortalama gelir/harcamada meydana gelen %1'lik bir artış yoksulluk oranını sırası ile % 2 ve %2.04 azaltmaktadır. Bu bulgunun, ekonomik büyümenin yoksulluğun boyutu ve derinliğinin azaltılmasını teşvik ettiği anlamına geldiğini belirten yazar, ülke hükümetlerinin yoksulluk oranını azaltmak istiyorlarsa ekonomik büyümeye odaklanmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Ahmad ve Riaz (2012) tarafından Pakistan ekonomisi için yapılan araştırmada yoksulluğun belirleyicileri tahmin edilmiştir. 1974-2009 dönemine ilişkin yıllık zaman serisi verilerinin kullanıldığı çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) sınır testi ve Hata Düzeltme Modeli (ECM) yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Eğitim, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizliğin bağımsız değişkenler olarak yer aldığı analiz, hem kısa hem de uzun dönemde ekonomik büyümenin yoksulluk üzerinde istatistiksel bakımdan negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, ekonomik büyümede meydana gelen %1'lik bir artış, Pakistan'da yoksulluk oranını uzun dönemde % 0.111, kısa dönemde ise % 0.014 oranında azaltmaktadır.

Mulok vd. (2012), 1970-2009 dönemini kapsayan çalışmalarında Malezya'da ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasındaki önemini ve bu iki değişken arasındaki ampirik ilişkileri ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu amaçla ARDL sınır testi, ECM ve Toda-Yamamoto (1995) nedensellik yaklaşımlarına başvuran araştırmacıların elde ettikleri sonuçlara göre incelenen dönemde Malezya'da; (i) ekonomik büyüme ile

yoksulluk arasında uzun dönemde bir koentegrasyon ilişkisi mevcuttur. (ii) ekonomik büyüme uzun dönemde yoksulluk üzerinde anlamlı ve negatif bir etki yaratmaktadır. (iii) yoksulluktan ekonomik büyümeye doğru anlamlı ve tek yönlü nedensel bir ilişki vardır. Bu bulguların ekonomik büyümenin yoksulluk düzeyini azaltmak için gerekli fakat tek başına yeterli bir faktör olmadığını ortaya koyduğunu belirten araştırmacılar, yoksulluğu azaltmayı hedefleyen politikaların aynı zamanda ekonomik büyüme hedefi taşımaları gerektiğini de politik bir öneri olarak ifade etmişlerdir.

Abay ve Sezgin (2018), Türkiye ve bazı Avrupa Birliği ülkelerinde (İspanya, Bulgaristan, Yunanistan, Letonya, Litvanya, Portekiz ve Romanya) sosyo-ekonomik değişkenlerin (çalışan nüfus oranı, satın alma gücü paritesine göre kişi başı milli gelir, enflasyon oranı ve net ücret) yoksulluk üzerindeki etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. 2006-2015 dönemi için yapılan çalışmada, değişkenler arasındaki ampirik ilişkilerin tahmininde Sabit etkiler, Havuzlanmış Regresyon, Tesadüfi etkiler ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) gibi panel veri analiz tekniklerine başvurulmuştur. Analiz bulgularına göre kişi başı milli gelirdeki %1'lik bir artış, yoksulluğu yukarıda sıralanan tahmincilerle göre sırası ile % 0.24, % 0.5, % 0.40 ve % 0.19 oranında azaltmaktadır. Çalışma bulguları ışığında, yoksulluk probleminin çözülebilmesi ve buna bağlı olarak gelir dağılımında adaletin sağlanması için toplumun refah düzeyinin (kişi başı gelirin-ekonomik büyümenin) artırılması gerektiği araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır.

MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika)'nın bir yandan çeşitli doğal kaynaklara, diğer yandan da farklı ekonomik yapı ve gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkelerin yer aldığı bir bölge olduğunu, fakat finansal kriz ve siyasi kargaşanın bölge ülkelerinin kırılganlığını artırarak yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini derinleştirdiğine dikkat çeken Evcim vd. (2019b), yaptıkları çalışmalarında toplumsal ve bireysel refahın yanı sıra ekonomik kalkınma ve büyümeyi engelleyen önemli bir faktör olan yoksulluğun hangi faktörlerden etkilendiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. 8 MENA ülkesi (Cezayir, Mısır, İran, Irak, Fas, Suriye, Tunus, Yemen) ve Türkiye'nin 1990-2013 dönemi için yapılan ve Sabit etkiler panel veri tahmincisinin kullanıldığı panel veri analizinde yoksulluk, 'kafa sayım oranı' ve 'yoksulluk açığı' değişkenleri ile temsil edilmiştir. Analiz sonucunda, kişi başı gelir artışının teorik beklentilerle paralel olarak yoksulluğu azalttığı belirlenmiştir. Buna göre; kişi başı gelirdeki %1'lik artış kafa sayım oranında % 1.25, yoksulluk açığında ise % 1.64 oranında azalma meydana getirmektedir.

Yoksulluğun insanoğlunun var olduğu dönem boyunca nedenleri, sonuçları ve boyutu bakımından oldukça önemli sosyal bir sorun olduğunu ve azaltılmasının, gerek ülkelerin gerekse uluslararası örgütlerin öncelikli hedeflerinden biri olduğunu belirten Mete (2011), N-11 ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltma üzerindeki etkilerini araştırmıştır. İlgili ülkelerin 2000-2018 dönemini kapsayan verilerin kullanıldığı çalışmada Westerlund (2008) tarafından önerilen Durbin-Hausman panel koentegrasyon ve Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) panel nedensellik analizlerinden yararlanılmıştır. Koentegrasyon analizi değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin, nedensellik analizi ise panelin geneli (N-11 ülkelerinin tümü) için ekonomik büyüme ile yoksulluk azaltma arasında çift yönlü bir nedenselliğin varlığını göstermiştir. Ülke bazlı nedensellik testi bulgularına göre ise; Endonezya, Mısır ve Nijerya'da ekonomik büyüme ve yoksulluk azaltma arasında çift yönlü, Pakistan ve Vietnam'da ekonomik büyümeden yoksulluk azaltmaya doğru tek yönlü, Bangladeş ve Güney Kore'de ise yoksulluk azaltmadan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik vardır.

Sancar ve Polat (2021), 2006-2018 döneminde yoksulluk, işsizlik ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığını Türkiye'nin geneli ve Düzey-1 bölgeleri ölçeğinde panel veri yöntemiyle analiz etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla başvurdukları Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi bulguları, Türkiye genelinde yoksulluk oranından ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Bölgesel bazda bakıldığında ise söz konusu nedenselliğin Doğu Karadeniz, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'da ekonomik büyümeden yoksulluğa doğru, Batı Marmara'da ise yoksulluktan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü olduğu belirlenmiştir. Geri kalan Düzey-1 bölgelerinde ise bu iki değişken arasında anlamlı bir nedensellik saptanmamıştır. Bu sonuçlar araştırmacılar tarafından "sürdürülebilir kalkınma çabaları çerçevesinde büyüme ile birlikte yoksul ve işsiz kesimlerin refah düzeyini artırıcı politika önlemlerinin gelişmekte olan ülkeler için kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu göstermektedir" şeklinde değerlendirilmiştir.

Malik vd. (2022), Etiyopya'da ekonomik büyüme ve yoksulluk ilişkisini test etmişlerdir. 1995-2015 dönemini kapsayan araştırmada ARDL sınır testi ve ECM'den yararlanmışlardır. Elde edilen bulgular, ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında uzun dönemde bir koentegrasyon ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Ekonomik büyümedeki

% 1'lik artış yoksulluk oranında % 0.34'lük bir azalma yaratmaktadır. İlgili değişkenler arasında kısa dönemde çift yönlü, uzun dönemde ise ekonomik büyümeden yoksulluğa doğru tek yönlü ve anlamlı bir nedensellik ilişkisi vardır. Ekonomik büyümenin hem kısa hem de uzun dönemde yoksulluğu azaltmada oldukça faydalı olduğunu gösteren bu sonuçtan hareketle araştırmacılar, kısa dönemde politika yapıcıların hem ekonomik büyümeyi hem de yoksulluğun azaltılmasını teşvik eden önlemlere odaklanmalarının gerektiğini, fakat uzun dönemde her türlü yoksulluğun azaltılmasını sağlayacağından, büyüme yanlısı önlemlere öncelik verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Tablo 1. Ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Osinubi (2005)	[1970-2000]	Nijerya / Zaman serisi	3AEKK	Ekonomik büyüme yoksulluğu artırmaktadır.
Nándori (2010)	[1990-]	9 Doğu Avrupa ülkesi	Panel regresyon	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmakta, gelir eşitsizliğini ise etkilememektedir.
Ahmad ve Riaz (2012)	[1974-2009]	Pakistan / Zaman serisi	ARDL Sınır testi, ECM	Ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde hem kısa hem de uzun dönemde negatif etkiye sahiptir.
Mulok vd. (2012)	[1970-2009]	Malezya / Zaman serisi	ARDL Sınır testi, ECM, Toda-Yamamoto nedensellik	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır. Yoksulluktan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik vardır.
Abay ve Sezgin (2018)	[2006-2015]	7 AB ülkesi ve Türkiye / Panel veri	Havuzlanmış Regresyon, Sabit Etkiler, Tesadüfi Etkiler, GMM	Kişi başı milli gelirdeki artış yoksulluğu azaltmaktadır.
Evcim vd. (2019b)	[1990-2013]	8 MENA Ülkesi Türkiye / Panel veri	Sabit Etkiler Modeli	Kişi başı gelir artışı yoksulluk oranında azalma yaratmaktadır.
Mete (2021)	[2000-2018]	N-11 Ülkeleri / Panel veri	Durbin-Hausman Koentegrasyon, Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) panel nedensellik	Panel geneli için ekonomik büyüme ve yoksulluk arasında çift yönlü nedensel bir ilişki vardır.

Tablo 1 (Devam). Ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Sancar ve Polat (2021)	[2006-2018]	Türkiye ve Düzey-1 Bölgeleri / Panel veri	Emirmahmutoglu ve Köse (2011) panel nedensellik	Türkiye ve Batı Marmara bölgelerinde yoksulluktan ekonomik büyümeye doğru, Akdeniz, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Düzey-1 bölgelerinde ise ekonomik büyümeden yoksulluğa doğru tek yönlü nedensellik vardır.
Malik vd. (2022)	[1995-2015]	Etiyopya / Zaman serisi	ARDL Sınır testi, ECM	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır. Kısa dönemde çift yönlü, uzun dönemde ise büyümeden yoksulluğa doğru tek yönlü nedensellik vardır.

2.2. Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisini İnceleyen Çalışmalar

Apergis vd. (2011) tarafından ABD'nin 50 eyaleti için yapılan ampirik analizde 1980-2004 dönemini kapsayan veriler kullanılarak şu sorulara yanıt aranmıştır: Kısa ve uzun dönemde gelir dağılımı eşitsizliği ile yoksulluk arasında bir ilişki var mıdır?, Eğer varsa bu ilişki mevcut çalışmaların ortaya koyduğu şekilde gelir eşitsizliğinden yoksulluğa doğru tek yönlü mü, yoksa çift yönlü müdür? Pedroni koentegrasyon, tam modifiye edilmiş en küçük kareler (FMOLS) ve panel nedensellik gibi panel veri yöntemlerine başvurulmuş ampirik analizden elde edilen bulgulara göre; gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında hem kısa hem de uzun dönemde anlamlı çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Yine, kısa dönemde gelir eşitsizliği yoksulluk üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye, reel kişi başı gelir ise negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sonuçlardan yola çıkarak araştırmacılar yoksulluğu azaltmak için büyümeyi arttırmanın tek başına yeterli olmayacağını, etkin bir yeniden dağıtım politikasının gerektiğini vurgulamıştır.

MENA ülkelerinin 1985-2009 dönemini kapsayan yıllık zaman serisi verilerini kullanan Ncube vd. (2014), havuzlanmış EKK metodu ile gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme ve yoksulluğa etkisini sınamıştır. Oluşturulan çok değişkenli yoksulluk eşitliğinin tahmin bulgularına göre, gelir eşitsizliği yoksulluğu arttırmakta, büyümeyi ise azaltmaktadır. Bulunan esneklik katsayısına göre; gelir eşitsizliğindeki % 1'lik bir artış MENA'da yoksulluk oranında % 0.78'lik bir artış, büyümede de % 0.57'lik bir azalma

ile sonuçlanmaktadır. Gelir eşitsizliğinin MENA bölgesindeki yoksullar için çok kötü bir durum olduğunu belirten araştırmacılar, bölge hükümetlerinin büyümeye yönelik iktisadi politikaların yanında, eşitsizliği azaltıcı politikalar da geliştirmeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

Bayar vd. (2017), son yıllarda küresel servetin önemli ölçüde arttığını, gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksullukta önemli düşüşlerin gerçekleştiğini belirtmiştir. Fakat, hem gelir dağılımı eşitsizliğinin hem de yoksulluğun halen ciddi boyutlarda varlığını sürdürmeye devam ettiğine de dikkat çeken Bayar vd. (2017), Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testini kullanarak Orta ve Doğu Avrupa bölgesindeki Avrupa Birliği (AB) geçiş ekonomilerinde 2005-2016 döneminde gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki nedensel etkileşimi araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda, gelir dağılımı eşitsizliğinden yoksulluğa doğru tek yönlü nedensellik bulunmuştur. İktisadi olarak, gelir eşitsizliğinin yoksulluğun anlamlı bir nedeni olduğunu ortaya koyan bu bulguyu dikkate alan yazarlar, gelir dağılımında adaleti sağlamaya ilişkin politikaların yoksulluğun azaltılmasında da etkin bir rol oynayacağını belirtmişlerdir.

Omar ve Inaba (2020), yaptıkları çalışmalarında, kısaca herhangi bir finansal kurumda hesabı olan kişilerin oranı olarak tanımlanabilen finansal katılım/erişim gelir eşitsizliği ve yoksulluğu azaltır mı sorusuna bir cevap bulmayı amaçlamışlardır. 36'sı Asya'dan, 53'ü Afrika'dan ve 27'si Latin Amerika ve Karayip'den olmak üzere toplam 116 gelişmekte olan ülkeye ait dengesiz bir panel veri setinin kullanıldığı çalışmada oluşturulan regresyon modelleri sabit etkiler panel veri modeli ile tahmin edilmiştir. Finansal katılımın yoksulluk üzerindeki etkisinin test edilmesi amacıyla oluşturulan modelde enflasyon oranı, hukukun üstünlüğü, ticari açıklık, kamu kesimi nihai tüketim harcamaları, reel GSYİH büyüme oranı, ortaokul düzeyi brüt okullaşma oranı, kompozit finansal katılım endeksi ve özel sektöre sağlanan krediler değişkenlerinin yanında gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak gini değişkeni de yer almıştır. Analiz sonucunda, gini değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğu, dolayısı ile gelir eşitsizliğindeki artışın çalışmaya dahil edilen ülkelerde yoksulluğu artırdığı bulunmuştur.

Cardorel vd. (2020) yaptıkları çalışmada gelir eşitsizliğinin yoksulluk oranına etkisini basit ve çoklu regresyon modeli ile test etmişlerdir. Gelir eşitsizliğini temsilen gini katsayısının tek bağımsız değişken olarak yer aldığı basit regresyon modelinden farklı olarak, çoklu regresyon modeline gini katsayısının yanı sıra, bebek ölüm oranı,

ev özgürlüğü skoru, okur yazarlık oranı ve kişi başı GSYİH’de dahil edilmiştir. Basit regresyon çıktıları gelir eşitsizliği ile yoksulluk oranı arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Buna göre; gini katsayısında meydana gelen bir birimlik artış, (eşitsizliğin artması) yoksulluk oranında 0.62 birimlik artışa neden olmaktadır. Ancak, çoklu regresyon modelinin bulguları ise basit regresyon modelinden farklı olarak, gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını, kişi başı GSYİH’nın ise yoksulluğu azalttığını ortaya koymuştur. Elde ettikleri kanıtlardan hareketle genel bir değerlendirmede bulunan araştırmacılar, gelir eşitsizliğinin yoksulluğu etkileyen bir faktör olduğuna dikkat çekerek, yoksulluk oranlarının azaltılması için ülkelerin kişi başı GSYİH’yi artırmaları ve eşitsizliği azaltmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Bogari (2021), Dünya Bankası (WB) gelir sınıflandırmasını dikkate alarak farklı gelir düzeyine (düşük, orta, üst-orta ve yüksek) sahip 48 Sahra altı Afrika (SSA) ülkesinde finansal kalkınma, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ilişkisini ele almıştır. İlgili ülkelerin 1980-2017 dönemi için GMM dinamik panel veri metodundan yararlanılarak gerçekleştirilen analiz, finansal kalkınmanın yoksulluk üzerinde anlamlı negatif, gelir eşitsizliğinin ise anlamlı pozitif bir etkisi olduğunu göstermiştir. Gelir eşitsizliğindeki artışların yoksulluğu artırmakla kalmayıp, finansal kalkınmanın yoksulluk üzerindeki azaltıcı etkisini zayıflattığı da elde edilen ampirik kanıtlar arasında yer almaktadır.

Asandaş ve Işık (2021), 2003-2016 dönemini kapsayan çalışmada, içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan 16 ülkede ekonomik kalkınmanın ve gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki etkisini Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (SGMM) dinamik panel veri yöntemi ile test etmiştir. Yoksulluğun, günde 1.90 \$’dan daha düşük gelirle yaşayan nüfus oranı ile ölçüldüğü analizde, gelir dağılımı eşitsizliği ise gini katsayısı ile temsil edilmiştir. Yoksulluğun bağımlı değişken olduğu tahmin modelinde, insani kalkınma endeksi, gelir dağılımı (gini katsayısı) ve işsizlik oranı bağımsız değişkenler olarak yer almıştır. SGMM tahmincisinden sağlanan sonuçlarda, öncelikle yoksulluk değişkeninin kendi gecikmeli değerinin pozitif ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç yazarlar tarafından "yoksulluğun, kısır döngüsü ile uyumlu olduğu söylenebilir" şeklinde değerlendirilmiştir. Gelir dağılımı değişkeninin katsayısı istatistiksel bakımdan %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif belirlenmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yoksulluğu artırdığını gösteren bulguya göre, gelir dağılımı eşitsizliğinde gerçekleşen %1’lik bir artış, yoksulluk oranında % 0.87’lik bir artışa neden olmaktadır.

Son olarak yazarlar, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için bazı yapısal reformların gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Günümüzde sosyal devlet ilkesi gereği ülkelerin vatandaşlarına insan onuruna yakışır bir hayat standardı sunmak gibi asli bir görevi olduğunu ve bu görevin yerine getirilebilmesinin elde edilen gelirin bireyler arasında adil şekilde paylaşılmasıyla mümkün olduğunu belirten Can vd. (2021) yaptıkları çalışmada 2006-2020 döneminde Türkiye’de Düzey-1 sınıflandırmasına göre 12 bölgede gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Öncelikle, Levin, Lin ve Chu (2002) panel birim kök testi ile değişkenlerin durağanlığı araştırılmıştır. İki değişkenin de seviyesinde durağan olduğunun bulunmasının ardından, değişkenler arasındaki nedenselliğin tahmini için Dumitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik testi uygulanmış ve Düzey-1 bölgelerinde gelir eşitsizliğinden yoksulluğa doğru anlamlı tek yönlü bir nedenselliğin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç ışığında araştırmacılar, transfer harcamalarının ve yatırımların artmasının yoksulluk sorununa bölgesel anlamda fayda sağlayacağını belirtmişlerdir.

Tablo 2. Gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Apergis vd. (2011)	[1980-2004]	50 ABD eyaleti / Panel veri	Pedroni (1999) koentegrasyon, panel FMOLS, panel VECM	Kısa ve uzun dönemde yoksulluk ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır. Gelir eşitsizliği yoksulluğu artırırken, ekonomik büyüme azaltmaktadır.
Ncube, vd. (2014)	[1985-2009]	MENA Ülkeleri / Panel veri	Havuzlanmış EKK	Gelir eşitsizliği yoksulluğu artırmakta, ekonomik büyümeyi azaltmaktadır.
Bayar vd. (2017)	[2005-2016]	10 Orta ve Doğu Avrupa Birliği ülkesi / Panel veri	Dumitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik	Gelir eşitsizliğinden yoksulluğa doğru anlamlı ve tek yönlü bir nedensel ilişki vardır.
Omar ve Inaba (2020)	[2004-2016]	Gelişmekte olan 116 ülke / Panel veri	Sabit etkiler modeli	Gelir eşitsizliğinin artması yoksulluğu artırmaktadır.

Tablo 2 (Devam). Gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Cardorel vd. (2020)	[-]	-	Regresyon Analizi	Gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki vardır.
Bogari (2021)	[1980-2017]	48 SSA Ülkesi	GMM	Gelir eşitsizliğinin artması yoksulluğu artırmaktadır.
Asandaş ve Işık (2021)	[2003-2016]	Gelişmekte olan 16 ülke / Panel veri	Sistem GMM	Gelir eşitsizliğinin artması yoksulluğu artırmaktadır.
Can vd. (2021)	[2006-2020]	Türkiye'nin Düzey-1 Bölgeleri / Panel veri	Dumitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik	Gelir eşitsizliğinden yoksulluğa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.

2.3. Ekonomik Büyümenin ve Gelir Eşitsizliğinin Yoksulluğa Etkisini İnceleyen Çalışmalar

Janvry ve Sadoulet (2000) yaptıkları çalışmada benzer ortalama kişi başı gelire sahip diğer bölgelere kıyasla olağanüstü yüksek düzeyde eşitsizliğe ve aşırı yoksulluk vakasına sahip 12 Latin Amerika ülkesinde yoksulluğun ve eşitsizliğin belirleyicilerini araştırmışlardır. Çalışmada, farklı belirleyicilere sahip oldukları gerekçesi ile kırsal ve kentsel yoksulluk ayrı ayrı ele alınmıştır. Yine, büyüme ve durgunluk dönemlerinde, büyüme, eşitsizlik ve yoksulluk arasındaki olası asimetrik ilişkilerin tanımlanabilmesi-ortaya konabilmesi amacıyla söz konusu analiz erken büyüme (büyümenin pozitif olduğu reformlar öncesi dönem), resesyon dönemi (büyümenin negatif olduğu dönem) ve geç büyüme (büyümenin pozitif olduğu reformlar sonrası dönem) şeklinde üç farklı büyüme dönemi çerçevesinde de gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, ekonomik büyümenin (kişi başı gelir artışı) hem kentsel hem kırsal yoksulluğu azalttığını ortaya koymuştur. Şöyle ki, ekonomik büyümede meydana gelen %1'lik artış kentsel yoksulluğu % 0.95, kırsal yoksulluğu ise % 0.75 oranında azaltmaktadır. Eşitsizliğin iki bölgede de yoksulluk üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Yazarlar bu sonuçlardan hareketle üç noktaya vurgu yapmışlardır: Birincisi, kırsal yoksulluğun kentsel yoksulluğa göre hem büyümeye hem de durgunluğa daha az duyarlı olduğudur. İkincisi, incelenen dönemde ilgili ülkelerde gerçekleşen ortalama büyümenin % 0.83 olduğu, fakat bunun kentsel yoksulluğun kontrol altında tutulabilmesi için gerekli

%2.45'lik ortalama büyümeden daha az olduğudur. Üçüncü nokta ise yüksek düzeyde gelir eşitsizliğine sahip ülkelerin ekonomik büyümeye odaklanarak yoksulluğu azaltamayacakları, öncelikle, eşitsizliği ortadan kaldıracak bir yeniden dağıtım yolu benimsemelerinin gerektiğidir. Büyüme dönemleri için yapılan analizin bulgularına bakıldığında ise büyümenin yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkisi konusunda bir asimetrinin varlığından söz edilebilir. Buna göre, erken büyüme döneminde büyümenin hem kırsal hem de kentsel yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Fakat hem resesyon hem de geç büyüme döneminde ise büyüme, hem kırsal hem de kentsel yoksulluğu azaltmaktadır. Büyüme dönemlerinin, özellikle geç büyüme döneminin yoksulluk düzeyini azaltma konusunda eşitsizlikten etkilendiğini belirten araştırmacılar, eşitsizliği azaltmaya yönelik politikaların büyümeyi (özellikle geç büyümeyi) etkin bir yoksulluğu azaltma aracına dönüştürebileceğini ifade etmişlerdir.

Stevens ve Session (2002), ABD'de 1959-1999 döneminde ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ilişkisini incelemiştir. Johansen (1996) koentegrasyon, tam modifiye edilmiş en küçük kareler-FMOLS (Phillips ve Hansen, 1990) ve Hata Düzeltme Modelinden (ECM) yararlanan yazarlar, gini (eşitsizlik göstergesi), GSYİH (ekonomik büyüme), kadın işsizlik oranı, kişi başı bölgesel transfer ödemeleri ve kadının hane halkı reisi olduğu aile sayısının yer aldığı çok değişkenli bir model tahmin etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre; incelenen dönemde ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Ekonomik büyümenin yoksulluğa etkisi negatif, gelir eşitsizliğinin etkisi ise pozitifdir. Şöyle ki, ekonomik büyümedeki %1'lik bir artış yoksulluğu %1.94 azaltırken, gini katsayısındaki % 1'lik bir artış (gelir eşitsizliğinin artması) yoksulluğu %2.92 oranında artırmaktadır. Son olarak, araştırmacılar zenginlerin daha da zenginleşmesinin (eşitsizliğin artması) yoksullar için faydalı olduğunu, diğer bir ifadeyle, yoksulluğu azaltacağını ileri süren '*trickle down*' yani sızdırma-damlama teorisini test etmek için Hata Düzeltme Modeli tahmin etmişlerdir. Teorinin geçerli olduğunu ortaya koyan bulgulara göre; ABD'de genişleme dönemi olan 1960'lar, 1970'ler, 1980'ler ve 1990'lı yıllarda yoksulluk oranı sırası ile % 3.66, % 1.75, % 2.38 ve % 3.74 oranında azalma kaydetmiştir. Bu bulgular, ekonomik genişleme dönemlerinde ekonomik büyümenin yoksulluk üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin zamanla azalmadığını ortaya koymaktadır.

Deolalikar (2003), 1992-1999 döneminde Tayland'da ekonomik büyümenin ve gelir dağılımındaki değişimin yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkisini araştırmıştır. İller bazında verilerin dikkate alındığı analizde ampirik ilişkiler sabit etkiler tahmincisi ile test edilmiştir. Bulgulara göre; yoksulluktaki azalma ile ekonomik büyüme arasında anlamlı pozitif, yoksulluktaki azalma ile gelir eşitsizliği arasında anlamlı negatif ilişki vardır. Diğer bir ifadeyle ekonomik büyüme yoksulluğu azaltırken, gelir eşitsizliği ise artırmaktadır. Öte yandan, eşitsizliğin yoksulluk üzerindeki etkisi büyümenin etkisine kıyasla daha yüksektir. Yine, eşitsizliğin artması aynı zamanda ekonomik büyümenin azalmasına da neden olmaktadır. Bütün bulgular birlikte değerlendirildiğinde, yazar ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılması üzerindeki bu pozitif etkinin incelenen dönemde gelir eşitsizliğinde bir artış olmaması durumunda söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Çünkü, eşitsizliğin artması büyümeyi azaltarak yoksulluktaki azalmaya bir engel teşkil edecektir. Gelir eşitsizliğinin özellikle düşük büyüme ortamında yoksulluk üzerinde kritik bir rol oynayabileceğini ortaya koyan bu sonuçlar çerçevesinde yazar, Tayland'da ve bölgedeki çoğu ülkede kısa vadeli büyüme beklentilerinin umut verici görünmediği dikkate alındığında yoksulluğun azaltılmasında gelir eşitsizliğini azaltma veya kötüleşmesini önlemeye yönelik politikalara odaklanılmasının daha stratejik olacağını ve bunun da düşük gelire sahip öğrenciler için eğitim fırsatlarını genişleterek ve yoksul bölgelerde altyapı yatırımları yapılarak başarılabileceğini belirtmiştir.

Desousa-Brown ve Gebremedhin (2004), Batı Virjinya'nın 38 kırsal ilçesi için 1980 ve 1990 yıllarına ilişkin verileri kullanarak yaptıkları yatay kesit analizinde, gelir eşitsizliği ile yoksulluğun önemli belirleyicilerini EKK ve iki aşamalı EKK (2AEKK) tahmincileri ile araştırmışlardır. 1980 verileri ile yapılan EKK ve 2AEKK tahmininin çıktılarına göre gelir eşitsizliği yoksulluğu artırmaktadır. Buna göre gini katsayısında meydana gelen %1'lik bir artış (gelir eşitsizliğinin artması) yoksulluk oranını tahminciler göre sırası ile % 2.85 ve % 2.99 oranında artırmaktadır. Bununla birlikte ekonomik büyümenin (kişi başı gelirin) yoksulluk üzerindeki etkisi ise anlamsızdır. 1990 verileri kullanılarak yapılan tahminden tam tersi sonuçlar elde edilmiştir. Şöyle ki gelir eşitsizliği yoksulluk oranı üzerinde herhangi bir anlamlı etki oluşturmazken, ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır. Ekonomik büyüme oranındaki % 1'lik artışın yoksulluk oranında yarattığı azalma düzeyi EKK tahmincisine göre %0.04, 2AEKK tahmincisine göre ise % 0.048'dir. Bu bulgular çerçevesinde yazarlar tek bir noktaya odaklanmak

yerine hem yoksulluğu hem de eşitsizliği azaltmaya odaklanılmasını önermektedir. Bu doğrultuda yeni iş imkanlarının oluşturulması ve beşeri sermayeye yatırım yapılması vurgulanmıştır. Bu ise yüksek eğitim kazanımı, yüksek üretkenlik, yüksek ücretler ve yüksek ekonomik büyüme ile sonuçlanacak ve yoksulluk ile eşitsizlik azalacaktır.

Çin'in kentsel bölgelerinde son 20 yılda olağanüstü bir gelir artışı yaşanmasına rağmen, gelir eşitsizliğindeki artışların, sosyal refahtaki azalmanın ve 1990'larda gelir belirsizliğindeki artışların etkisiyle yoksulluğun arttığını vurgulayan Meng vd. (2005), 15 yıllık bir dönemde (1986-2000) yoksulluğun belirleyicilerini araştırmışlardır. Reel gelir ve gini değişkeninin haricinde, gıda fiyat endeksi, işsizlik oranı ve tasarruf oranı değişkenlerine de yer verilen sabit etkiler regresyon modellerinden elde edilen ampirik kanıtlara göre; (i) gelir artışı, yoksulluğun azaltılması üzerinde güçlü pozitif bir etkiye sahiptir. Tahmin katsayısına göre gelirdeki her %10'luk artış, model spesifikasyonuna bağlı olarak yoksulluğu %19 - %39 arasında azaltmaktadır. Fakat, gelir eşitsizliğinin artması ise gelir artışının tam aksine yoksulluktaki artışa katkı sağlamaktadır.

Agrawal (2008), il düzeyindeki verileri kullanarak Kazakistan örneğinde ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkilerini test etmiştir. 1998-2003 dönemini kapsayan analizde iki farklı model oluşturulmuştur. İlk modelde (Model 1) yalnızca ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisi, ikinci modelde (Model 2) ise ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisi birlikte test edilmiştir. Model 1 için yapılan sabit etkiler tahmininde ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında anlamlı ve negatif bir ilişki belirlenmiştir. Buna göre, ekonomik büyüme oranında meydana gelen 1 birimlik bir artış yoksulluk oranında 0.11 birimlik azalmaya yol açmaktadır. Benzer bir şekilde, ekonomik büyümenin yoksulluğu negatif etkilediğini gösteren Model 2 sonuçları aynı zamanda, gelir eşitsizliğinin artmasının yoksulluk oranını ciddi düzeyde (50.71 birim) artırdığını da göstermiştir. Büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisinin istihdam düzeyi ile reel ücretleri artırarak gerçekleştiğini belirten yazar, sosyal harcamalara yönelik artan kamu harcamalarının da yoksulluğun azaltılmasına önemli ölçüde katkı sağladığını belirterek, büyümenin yanı sıra eğitim ve sağlık gibi sosyal sektörlerin daha fazla desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Fanta ve Upadhyay (2009) ekonomik büyümenin ekonomistler tarafından yoksulluğun azaltılmasında temel bir faktör olarak kabul edildiğini ifade etmekle birlikte, iktisat literatüründe büyüme, gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisinin halen tartışmalı bir

konu olduğunu vurgulamıştır. Bu motivasyondan hareketle 16 Afrika ülkesini dikkate alan araştırmacılar ilgili ülkelerin 2005 yılı verilerini kullanarak yatay kesit veri analizi gerçekleştirmişlerdir. Yoksulluğun, 'günde 1\$'ın altında gelire sahip olan nüfusun %'si' ile ölçüldüğü çalışmada, ekonomik büyüme kişi başı GSYİH artış oranı ile eşitsizlik ise gini katsayısı ile temsil edilmiştir. Oluşturulan regresyon denkleminin Genelleştirilmiş EKK (GEKK) tahmincisi ile çalıştırılmasından, ekonomik büyümedeki %1'lik bir artışın yoksulluğu ortalama % 1,10 oranında azalttığını, gelir eşitsizliğindeki %1'lik artışın ise yoksulluğu % 0.03 oranında artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmacılara göre bu kanıtlar ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasındaki önemini doğrulamakta ve dolayısı ile büyümenin yoksulluk ile mücadelede halen ana araç olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

Fosu (2011) gelir eşitsizliğinin rolüne vurgu yaparak gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkilerini bölgesel ve bireysel ülke bazında tahmin etmiştir. 123 ülkenin 1977-2007 dönemine ait dengesiz bir panel veri setinden yararlanılan çalışmada statik (Sabit ve Tesadüfi etkiler) ve dinamik (GMM) panel veri tahmincisine başvurulmuştur. Yoksulluk standardı olarak 1,25 ve 2,50 ABD \$ olmak üzere iki göstergenin kullanıldığı çalışmada bir karşılaştırma yapılabilmesi açısından ülkeler; Avrupa ve Orta Asya (EECA), Latin Amerika ve Karayip (LAC), Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA), Güney Asya (SAS), Sahra Altı Afrika (SSA) ve son olarak, Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri (EAP) şeklinde bölgesel gruplar şeklinde analize dahil edilmiştir. İki farklı yoksulluk standardı kullanılarak yapılan regresyon analizi oldukça benzer bulgular ortaya koymuştur. Sonuçlar aynı zamanda, gelir (büyüme) ve eşitsizlik esneklik katsayılarındaki farklılıkların bölgeler ve ülkelerin niteliklerindeki farklılıklar ile açıklanabileceğini göstermiştir. Gelir esnekliği tahminlerine göre gelir artışı (ekonomik büyüme) sonucunda yoksulluk oranının en fazla azaldığı bölge EECA olurken, yakın bir değerle onu takip eden bölge LAC, ardından MENA, EAP, SAS ve en düşük değerle SSA gelmektedir. Eşitsizlik esnekliğine ilişkin regresyon tahmini bulguları da aynı sıralamayı göstermektedir. Şöyle ki, gelir eşitsizliğindeki bir artış en fazla EECA bölgesinde yoksulluğun artmasına neden olurken; bunu LAC, MENA, EAP, SAS ve SSA bölgeleri takip etmektedir. Öte yandan söz konusu değişkenler arasındaki ilişki 1981-1995 ve 1996-2005 gibi iki alt dönem için de incelenmiştir. Araştırma sonucunda EECA hariç bütün bölgelerde yoksulluğun azaldığı ortaya konmuştur. Yoksulluktaki

bu azalmanın ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu, yalnızca EECA ve SSA bölgesinde 1981-1995 döneminde ekonomik büyümenin yoksulluğu arttırdığı bulunmuştur. 1990 sonrası dönemde 80 ülkenin çoğunda (yaklaşık %75'inde) yoksullukta azalış meydana gelmiştir. Bu başarının neredeyse tamamının eşitsizlikteki değişikliklerden daha çok büyümedeki artışlara atfedilebileceği belirtilmiştir. Geri kalan ülkelerde yoksulluktaki azalmanın ise gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin bir sonucu olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik büyümenin ve eşitsizliğin yoksulluk üzerindeki etkisinin döneme, ülkeye ve bölgelere göre farklılık sergilediğini gösteren kanıtlardan hareketle araştırmacı, her ülkenin yoksullukla savaşta kendi yapısına uygun politikalar geliştirmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Zaman vd. (2011), Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (SAARC) üyesi beş ülkede (Bangladeş, Hindistan, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka) 1988-2009 döneminde ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemiştir. SAARC bölgesinde söz konusu değişkenler arasında henüz bir konsensüs olmadığı vurgulandığı araştırmada uygulanan Havuzlanmış EKK (POLS) ve Kukla Değişkenli EKK (LSDV) testlerinin sonucuna göre, ekonomik büyümedeki % 1'lik bir artış yoksulluğu sırası ile % 0.10 ve % 0.18 azaltmaktadır. Ayrıca, POLS sonuçlarına göre gelir eşitsizliğindeki % 1'lik bir artış yoksulluğu % 0.67 azaltırken, LSDV'ye göre ise gelir eşitsizliği yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Zaman vd. (2012) yaptıkları başka bir çalışmada Zaman vd. (2011)'de olduğu gibi SAARC üyesi beş ülkede (Bangladeş, Hindistan, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka) büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisini test etmişlerdir. 1990-2008 dönemini kapsayan analizde Pedroni (2004) koentegrasyon, panel FMOLS ve panel DOLS tahmincileri kullanılmıştır. Koentegrasyon testi sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Koentegrasyon ilişkisinin bulunmasının ardından yapılan uzun dönem katsayı tahmini ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığını, gelir eşitsizliğinin ise artırdığını ortaya koymuştur. Bulgular aynı zamanda, gelir eşitsizliğinin yoksulluğu artırıcı etkisinin, büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisinden nispeten daha büyük (güçlü) olduğunu da göstermiştir.

Guiga ve Rejeb (2012), yoksulluk olgusu üzerine odaklandığı çalışmasında 52 gelişmekte olan ülkede yoksulluğun kaynakları ile yoksulluk, büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlamıştır. Sabit etkiler, Tesadüfi etkiler modeli

ile GMM yaklaşımlarının kullanıldığı uygulamada, ekonomik büyüme satın alma gücü paritesine (PPP) göre kişi başı GSYİH ile yoksulluk, yoksulluk sınırı altındaki kişilerin oranı ile gelir eşitsizliği de gini katsayısı ile ölçülmüştür. Model sonuçları, ekonomik büyümenin katsayısının negatif ve anlamlı olduğunu göstermiştir. Şöyle ki, ekonomik büyümedeki % 1'lik bir artış yoksulluk oranının % 0.40 azalmasına neden olmaktadır. Bulguların ortaya koyduğu diğer bir sonuç da eşitsizlik düzeyindeki artışın toplumdaki yoksulların oranını artırdığıdır. Büyümenin etkinliğini de azaltan gelir eşitsizliğindeki %1'lik bir artış ele alınan ülkelerde yoksulluk oranını % 3.26 artırmaktadır.

Erkal vd. (2015) seçilmiş 11 Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkesi (Arjantin, Bolivya, Kolombiya, Macaristan, Letonya, Meksika, Peru, Polonya, Paraguay, El Salvador ve Uruguay) için yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri 1998-2010 döneminde sabit etkiler panel veri tahmincisi ile araştırmışlardır. Uygulamada ekonomik büyümenin ve yoksulluğun bağımlı değişken olduğu iki model oluşturulmuştur. Analiz sonuçlarına göre; gelir eşitsizliği yoksulluk üzerinde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif bir etki oluştururken, büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisi negatif fakat istatistiki olarak anlamsızdır. Buna göre, gini katsayısında farklı deyişle, gelir eşitsizliğindeki % 1'lik bir artış seçilen ülkelerde incelenen dönemde yoksulluğu yaklaşık % 0.69 oranında artırmaktadır.

Fosu (2015), 23 Sahra altı Afrika (SSA) ülkesinde gelir ve gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin yoksulluğa etkilerini araştırmıştır. 1981-2007 dönemine ait dengesiz bir panel veri setinin kullanıldığı çalışmada ampirik ilişkiler iki aşamalı GMM tahmincisi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ortalama büyüme (gelir artışı) yoksulluğun azaldığı ülkelerde yoksulluktaki değişikliklerin önemli bir kısmını açıklamakta iken, gelir eşitsizliğindeki değişiklikler ise yoksulluk artışının gerçekleştiği ülkeler için önemli görünmektedir. Daha açık belirtilirse; gelir eşitsizliğindeki değişiklikler 10 ülkede, gelir artışı (büyüme) ise 15 ülkede yoksulluğu azaltmaktadır. Bu 15 ülkenin 8'inde gelir artışı ve eşitsizlikteki değişiklikler yoksulluğu azaltmada birbirini desteklerken, geri kalan 7 ülkede eşitsizlikteki artışlar gelir artışının yoksulluğu azaltıcı etkisini zayıflatmaktadır.

Hassan vd. (2015), Johansen-Juselius (1990) çok değişkenli eş bütünleşme testi ve ECM'den yararlanarak Pakistan'da gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme ve yoksulluk arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiyi incelemişlerdir. 1980-2011 dönemi verilerinin

kullanıldığı analiz çıktılarına göre; hem kısa hem de uzun dönemde ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında negatif, gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki vardır. Esneklik katsayılarına göre; kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümedeki % 1'lik bir artış yoksulluğu sırası ile % 0.05 ve % 0.08 azaltmaktadır. Diğer taraftan, yine kısa ve uzun dönemde gelir eşitsizliğindeki % 1'lik bir artış da yoksulluğu sırası ile % 1.62 ve % 2.38 oranında artırmaktadır. Gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun günden güne arttığını belirten araştırmacılar, politika yapıcıların eşitsizliğe özellikle dikkat etmeleri gerektiğine dikkat çekerek eşitsizliğin azaltılması için; (i) yeniden dağıtım transferleri, (ii) eğitim ve sağlığa kolayca erişimin sağlanmasına yönelik yatırımlar, (iii) kademeli vergilendirme, (iv) kadınlar için hak ve fırsat eşitliğinin sağlanması, (v) toprak mülkiyetinde reform yapılması ve (vi) küçük ölçekli gıda üreticilerine yatırım yapılması gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Dabla-Norris vd. (2015), yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ülkelerde (EMDCs), yoksulluğun belirleyicilerini, farklı bir ifadeyle, son 25 yılda (1985-2010 döneminde) günde 2\$'ın altında yaşayan insanların toplam nüfus içerisindeki payının azalmasının arkasında yer alan nedenleri ortaya koymayı amaçlamışlardır. Sabit etkiler panel veri tahmincisi ile yapılan analiz sonucunda, gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerinde tek başına anlamlı bir etkisi olmadığına, bununla birlikte, yüksek eşitsizliğin varlığı halinde yoksulluğu azaltmanın zorlaştığına ilişkin kanıtlara ulaşılmıştır. Yine ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu ve ekonomik büyümede gerçekleşen 1 birimlik artışın tahmin edilen modellere bağlı olarak yoksulluğu 0.25 ile 0.32 birim arasında azalttığı belirlenmiştir. Son olarak, yapılacak analizlerin ülkeye özgü olması gerektiği ve ortaya çıkacak etkilerin her dönemde farklılaşabileceği dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gerektiği, dolayısı ile yoksulluğu azaltmaya ilişkin politikalarda bu unsurlara dikkat edilmesinin önemli olduğu belirtilmiştir.

Yoksulluğun dünyanın geneli için önemli bir problem olmakla birlikte, MENA ülkelerinin bu problemi daha derin bir biçimde yaşadığına vurgu yapan Güzel ve Çetin (2018), bu ülke grubunda (Cezayir, Bahreyn, Mısır, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Libya, Fas, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen) 1985-2015 döneminde ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini araştırmıştır. Bağımlı değişken olarak, ülkelerin yoksulluk oranının, bağımsız

değişken olarak ise ekonomik büyüme oranı ile gini katsayısının yer aldığı regresyon denklemi iki yönlü tesadüfi-rassal etkiler tahmincisi ile çalıştırılmıştır. Tesadüfi etkiler modelinden elde edilen katsayılara göre MENA ülkelerinde büyüme oranındaki %1'lik bir artış, yoksulluğu % 0.35 oranında azaltıcı yönde etkilerken; gelir eşitsizliğindeki %1'lik bir artış da yoksulluğu % 0.49 oranında artırmaktadır. MENA ülkelerinde gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme ve yoksulluk ilişkisinin hafife alınamayacak derecede güçlü olduğunu, ilave olarak gelir eşitsizliğinin azaltılmasının yoksulluğu azaltmakla birlikte, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisinin çok daha fazla olduğunu ortaya koyan bulgular çerçevesinde araştırmacılar, MENA ülkelerinde gelir düzeyinin artırılmasının ve ardından, bu ilave gelirin adil bir biçimde dağıtılmasının yoksulluğu azaltarak refahın artmasında etkili olacağını ileri sürmüşlerdir.

Kaygısız (2018) tarafından yapılan çalışmada 2000-2016 dönemi için Avrupa-Merkez Asya bölgesinde yer alan ve ilgili verilerin mevcut olduğu üst-orta gelire sahip ülkelerde (Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Romanya, Rusya ve Türkiye) yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki dinamik panel veri analizi ile araştırılmıştır. Analiz sonucunda yoksulluk ve gelir eşitsizliği arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Gini katsayısı %1 arttığında (gelir eşitsizliğinde artış) yoksulluk oranı % 0,57 artmaktadır. Tahmin modelinde bağımsız değişken olarak bulunan reel GSYİH değişkeninin katsayısı da anlamlı olmakla birlikte negatiftir. Buna göre; milli gelirdeki %1'lik bir artış, yoksulluk oranını % 15,37 gibi yüksek bir oranında azaltmaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkan araştırmacı, milli gelirin yoksulluk üzerindeki en büyük etkiye sahip faktör olmakla birlikte yoksulluğun azaltılması için tek başına yeterli olmadığını, artan gelirin toplumda adaletli dağılımının da gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Khemili ve Belloumi (2018), Tunus için gelir dağılımı eşitsizliği, yoksulluk ve ekonomik büyüme arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkileri 1970-2013 döneminde Tunus örneği için analiz etmişlerdir. Eş bütünleşme ilişkisini bulmak için ARDL Sınır testini kullanan araştırmacılar, nedenselliği belirlemek için de Toda-Yamamoto (1995) testini kullanmışlardır. Sınır testinin sonuçları değişkenler arasında uzun dönemli bir koentegrasyon ilişkisinin varlığına dair kanıtlar ortaya koymuştur. Uzun dönemde ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında bir ilişki söz konusu değil iken, eşitsizlik ile yoksulluk arasında ise pozitif ilişki vardır. Şöyle ki, eşitsizliği temsilen kullanılan gini katsayısındaki 1 birimlik artış (gelir eşitsizliğinin artması), yoksulluk göstergesi olarak

kullanılan kişi başı tüketimi 0.87 birim azaltmaktadır. Kısa döneme ilişkin bulgular da aynı şekilde, gelir eşitsizliğinin kişi başı tüketimi azaltarak yoksulluğu artırdığını, büyümenin ise uzun dönemden farklı olarak yoksulluğu azalttığını ortaya koymuştur. Son olarak, nedensellik bulgularına bakıldığında, ekonomik büyümeden yoksulluğa ve yoksulluktan gelir eşitsizliğine doğru tek yönlü ve anlamlı nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Elde ettikleri bu kanıtlardan hareketle araştırmacılar, politikacıların, eşitsizliği azaltabilmek için orta sınıfa ve en yoksullara odaklanmaları ve yoksulluğu azaltabilmek için de ekonomik büyümeyi desteklemeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Evcim vd. (2019a), yoksullukla mücadelede gelir artışının ve özellikle artan gelirin adil dağılımının yoksulluğun azaltılmasında en etkili faktörlerden biri olduğunu belirttiği çalışmalarında, Türkiye'nin Düzey-1 bölgelerinde yoksulluk, gelir eşitsizliği ve büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) panel nedensellik testi ile araştırmışlardır. 2006-2017 dönemi için yapılan ve bölgesel bazda farklı sonuçların elde edildiği analizden; Akdeniz, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gelir eşitsizliğinden yoksulluğa, Batı ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde yoksulluk oranından gelir eşitsizliğine doğru tek yönlü nedenselliğin varlığı bulunmuştur. Öte yandan, Akdeniz, Doğu Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ekonomik büyümeden yoksulluk oranına doğru, Batı Karadeniz'de yoksulluktan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü, Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz'de ise çift yönlü nedenselliğin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar çerçevesinde yazarlar, yoksulluğu azaltmak için bölgelere özgü politikalar uygulanmasını önermişlerdir. Örneğin, yoksulluk oranını azaltıcı büyüme politikaları benimsenmelidir. Yoksullukla mücadele politikaları ekonomik büyümeyi teşvik eden ve eşitsizliği azaltan sosyal politikalarla uyumlu olmalıdır.

Yoksulluğun en önemli nedenlerinden bir tanesi olarak, ekonomik büyümedeki artışın ülkeler ve bölgeler arasında eşit olmayan şekilde paylaşılması olduğunu belirten Serin-Oktay ve Algan (2022), 31'i yüksek, 42'si orta ve 20'si düşük gelirli olmak üzere toplam 93 ülkede ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Yatay kesit veri tahmin yönteminin kullanıldığı çalışmadan genel olarak, teorik literatürle uyumlu bulgular elde edilmiştir. Buna göre; gelir gruplarının tümünde gelir eşitsizliğinin artması yoksulluğu artırmakta, ekonomik büyüme ise azaltmaktadır. Elde edilen esneklik katsayıları dikkate alınarak çıktılar değerlendirilirse; gelir eşitsiz-

liğindeki 1 birimlik artış yüksek, orta ve düşük gelire sahip ülkelerde yoksulluğu sırası ile 19.37, 5.21 ve 2.86 birim artırmaktadır. Ekonomik büyümedeki 1 birimlik bir artış da yine sırası ile yüksek, orta ve düşük gelirli ülkelerde yoksulluğu 0.69, 1.25 ve 0.72 birim azaltmaktadır. Bu bulguları iktisadi olarak değerlendiren araştırmacılar ülkelerin yoksulluk ile etkin şekilde mücadele edebilmeleri için artan gelir eşitsizliği olgusunu dikkate almaları gerektiğini, çünkü ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki olumlu etkisinin ülkelerdeki gelir eşitsizliğinin seviyesine bağlı olduğunu vurgulamışlardır.

Tablo 3. Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Janvry ve Sadoulet (2000)	[1970-1994]	12 Latin Amerika Ülkesi / Panel veri	Panel EKK	Büyüme kentsel ve kırsal yoksulluğu azaltmaktadır. Gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisi anlamsızdır.
Stevens ve Sessions (2002)	[1959-1999]	ABD / Zaman serisi	Johansen (1990) koentegrasyon FMOLS, ECM	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltırken, gelir eşitsizliği ise yoksulluğu artırmaktadır.
Deolalikar (2003)	[1992-1999]	Tayland / Panel veri	Sabit etkiler modeli	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltırken, gelir eşitsizliği ise yoksulluğu artırmaktadır.
Desousa-Brown ve Gebremedhin (2004)	[1980, 1990]	38 Batı Virjinya ilçesi / Yatay kesit veri	EKK, 2AEKK	1980 verileri ile yapılan analiz büyümenin yoksulluğa etkisinin anlamsız, gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisinin ise pozitif olduğunu göstermiştir. 1990 verileri ile yapılan tahmin ise ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığını, fakat eşitsizliğin etkilemediğini göstermiştir.
Meng vd. (2005)	[1986-2000]	Çin / Panel veri	Sabit etkiler modeli	Tahmin edilen modellere göre, ekonomik büyüme yoksulluğu %19 ile %39 arasında azaltmaktadır. Gelir eşitsizliği ise yoksulluğu artırmaktadır.

Tablo 3 (Devam). Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Agrawal (2008)	[1998-2003]	Kazakistan / Panel veri	Sabit etkiler modeli	Ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde anlamlı ve negatif, gelir eşitsizliği ise anlamlı ve pozitif bir etki yaratmaktadır.
Fanta ve Upadhyay (2009)	[2005]	16 Afrika Ülkesi / Yatay kesit veri	GEKK	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmakta, eşitsizlik artırmaktadır. Ekonomik büyüme yoksullukla mücadelenin etkili aracıdır.
Fosu (2011)	[1977-2007]	123 ülke / Panel veri	Sabit etkiler, Tesadüfi etkiler, GMM	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltırken, eşitsizlik artırmaktadır. Diğer taraftan, bu değişkenlerin yoksulluk üzerindeki etkisi ülkeye ve döneme göre de değişmektedir.
Zaman vd. (2011)	[1988-2009]	Bangladeş, Hindistan, Nepal, Sri Lanka, Pakistan, / Panel veri	Havuzlanmış EKK (POLS), LSDV	Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğindeki % 1'lik artış yoksulluğu sırası ile % 0.10 ve % 0,67 azaltmaktadır.
Zaman vd. (2012)	[1990-2008]	Bangladeş, Hindistan, Nepal, Sri Lanka, Pakistan, / Panel veri	Pedroni (2004) koentegrasyon panel FMOLS, panel DOLS	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltıcı yönde etkilerken, gelir eşitsizliğinin artması yoksulluğu artırmaktadır.
Guiga ve Rejeb (2012)	[1990-2005]	Gelişmekte olan 52 ülke	Sabit etkiler, Tesadüfi etkiler, GMM	Ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde anlamlı ve negatif, gelir eşitsizliği anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir.
Erkal vd. (2015)	[1998-2010]	11 Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkesi / Panel veri	Sabit etkiler modeli	Gelir eşitsizliği yoksulluğu artırırken, ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.
Fosu (2015)	[1981- 2007]	23 Sahra Altı Afrika ülkesi / Panel veri	İki aşamalı GMM	Gelir artışı (büyüme) 15 SSA ülkesinde, eşitsizlik ise 10 SSA ülkesinde yoksulluğu azaltmaktadır.

Tablo 3 (Devam). Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Hassan vd. (2015)	[1980-2011]	Pakistan / Zaman serisi	Johansen-Juselius (1990) koentegrasyon ECM	Ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Kısa ve uzun dönemde büyüme yoksulluğu azaltır, gelir eşitsizliği ise artırır.
Dabla-Norris vd. (2015)	[1985-2010]	100 Yükselen piyasa ve Gelişmekte olan ülke / Panel veri	Sabit etkiler modeli	Gelir eşitsizliği yoksulluk üzerinde tek başına anlamlı etkiye sahip değildir, fakat ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır.
Güzel ve Çetin (2018)	[1985-2015]	MENA Ülkeleri / Panel veri	Tesadüfi etkiler modeli	Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltıcı yönde etkilerken, gelir eşitsizliğinin artması yoksulluğu artırmaktadır.
Kaygısız (2018)	[2000-2016]	Belarus Ermenistan, Kazakistan, Romanya, Rusya ve Türkiye / Panel veri	Dinamik Panel veri analizi	Gini katsayısı %1 arttığında (gelir eşitsizliğinin artması) yoksulluk oranı % 0,57 oranında artarken, milli gelirde meydana gelen %1'lik bir artış ise yoksulluğu % 15,37 oranında azaltmaktadır.
Khemili ve Belloumi (2018)	[1970-2013]	Tunus/Zaman serisi	ARDL sınır testi, Toda Yamamoto (1995) nedensellik	Ekonomik büyüme, eşitsizlik ve yoksulluk arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Uzun dönemde ekonomik büyüme yoksulluğu etkileyemezken, gelir eşitsizliği yoksulluğu artırmaktadır. Kısa dönemde ise aynı şekilde eşitsizlik yoksulluğu artırırken, ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır.

Tablo 3 (Devam). Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisini inceleyen çalışmalar

Çalışma	Dönem	Ülke / Veri Seti	Yöntem	Özet Bulgular
Evcim vd. (2019a)	[2006-2017]	Türkiye'nin Düzey-1 bölgeleri / Panel veri	Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) panel nedensellik	Akdeniz, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara ve Güneydoğu Anadolu'da gelir eşitsizliğinden yoksulluğa, Batı ve Ortadoğu Anadolu'da yoksulluktan gelir eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik vardır. Akdeniz, Doğu Marmara ve Güneydoğu Anadolu'da büyümeden yoksulluğa, Batı Karadeniz'de yoksulluktan büyümeye doğru tek yönlü, Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz'de ise çift yönlü nedensellik vardır.
Serin-Oktay ve Algan (2022)	[1995-2017]	31'i yüksek, 42'si orta ve 20'si düşük gelirli toplam 93 ülke / Yatay kesit veri	Yatay kesit veri analizi	Yüksek, orta ve düşük gelirli ülkelerde gelir eşitsizliğindeki artışlar yoksulluğu artırırken, ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır.

3. TÜRKİYE’DE EKONOMİK BÜYÜMENİN VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN YOKSULLUĞA ETKİSİ: DÜZEY-1 BÖLGELERİ ÖRNEĞİ

Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk oranı üzerindeki etkisinin Türkiye'nin Düzey-1 bölgeleri için test edildiği ve üç kısımdan oluşan bu bölümde ilk olarak, değişkenler arasındaki ilişkinin tahmini için oluşturulan ekonometrik model ve kullanılan veri seti tanıtılmaktadır. Daha sonra, ampirik analiz sürecinde yararlanılan ekonometrik yöntemler hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü ve son olarak ise analiz sonucunda elde edilen ampirik kanıtlara ve yorumlarına yer verilmektedir.

3.1. Ekonometrik Model ve Veri Seti

Bu çalışmada ikinci nesil (gelişmiş) panel veri analiz yöntemlerinden yararlanılarak Türkiye’nin Düzey-1 bölgelerinde (İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu) ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisinin ampirik olarak araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla yapılan ve yukarıda sıralanan bölgelerin 2006-2019 dönemine ait dengeli bir panel veri setinin kullanıldığı analizde aşağıda verilen (3.1) numaralı doğrusal model tahmin edilmiştir:

$$\ln poverty_{it} = \beta_{it} + \beta_2 \ln GDP_{pcit} + \beta_3 \ln gini_{it} + u_{it} \quad (3.1)$$

(3.1) numaralı modelde $\ln$; ilgili değişkenin logaritmasının alındığını, β_{it} ; sabit terimi, β_2 ve β_3 sırayla ekonomik büyümeyi temsil eden $\ln GDP_{pc}$ ve gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak tanımlanan $\ln gini$ bağımsız değişkenlerinin katsayılarıdır. Son olarak t ; modelin zaman boyutu, i ; modelin yatay kesit boyutu ve u_{it} ise hata terimidir. Değişkenlere ilişkin detaylı bilgi aşağıdaki Tablo 4'te sunulmaktadır:

Tablo 4. Değişkenlerin tanım ve veri kaynakları

Değişkenler	Tanım	Veri Kaynağı
lnpoverty	Yoksulluk oranının göstergesi olarak tanımlanan bu değişken, yoksulluk sınırı altında yaşayan birey sayısının, toplam nüfus içerisindeki payı ile hesaplanmaktadır. Bireylerin gelirleri en düşükten en yükseğe doğru sıralandığında, ortada kalan değer medyan geliri olarak adlandırılmaktadır. Analizde, medyan gelirin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre hesaplanan yoksulluk oranları kullanılmıştır.	TÜİK
lnGDPpc	Kişi başı reel geliri ifade eden değişken, ekonomik büyümenin göstergesi olarak kullanılmıştır. Türk Lirası (₺) cinsinden kişi başı nominal (cari) GSYİH'nın Tüketici Fiyat Endeksi-TÜFE [2003=100] kullanılarak reelleştirilmesi ile elde edilmiştir.	TÜİK
lngini	Gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak kullanılan gini katsayısı, bir ülkedeki gelirin o ülke vatandaşları arasında ne derece eşit dağıldığını göstermektedir. [0] ile [1] arasında değerler alan gini katsayısında meydana gelen artış, gelir dağılımında adaletin bozulduğunu yani gelir eşitsizliğinin arttığını gösterir.	TÜİK

3.2. Ekonometrik Yöntem

Bu çalışmada, (3.1) numaralı eşitlikte yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin analizinde panel veri analiz tekniklerinden yararlanılmaktadır. Panel veri analizi, yatay kesit ve zaman serisi analizlerine kıyasla daha üstün bazı özelliklere sahip olduğundan, ekonometri literatüründe sıklıkla kullanılmaktadır. Söz konusu üstünlükleri şu şekilde özetlenebilir (Yerdelen-Tatoğlu, 2020: 10-13; Gujarati, 2016: 406; Gujarati ve Porter, 2018: 592; Kutlar, 2017: 12):

- Analize konu olan birimler (ülke, firma vb. gibi) genel anlamda heterojendir. Zaman serisi ve yatay kesit analizleri bu bireysel farklılıkları tek başına kontrol edememektedir. Zaman serileri, birimlerin özelliklerini yansıtabilirken, yatay kesit veriler sadece birimler arasındaki farklılıkları ele almaktadır. Ancak panel veri yaklaşımında hem birimlerin özellikleri hem de birimler arası farklılıkların gözlemlenmesi mümkün olmaktadır.
- Panel veri, yatay kesit ve zaman serisi verilerine göre araştırmacılara daha fazla değişken kullanma ve daha fazla bilgi imkanı sağlamaktadır. Gözlem sayısının fazlalığı zaman serisi analizlerinde karşılaşılan çoklu doğrusallık (multicollinearity) sorununu minimuma indirirken, panel veri yaklaşımının daha fazla serbestlik derecesine sahip olması güvenilirliği de artırmaktadır.

- Panel veri analizi, değişim dinamiklerinin araştırılması konusunda zaman serisi ve yatay kesit veri analizine kıyasla daha uygundur. Örneğin, işsizlik, gelirdeki değişim, iş gücü hareketliliği ve yoksulluk konularının analizinde daha iyi sonuçlar vermektedir.
- Panel veri, hem zaman hem de birim boyutu içeren, dolayısı ile tek başına zaman serisi ve yatay kesit verileri ile kurulamayan davranışsal modellerin kurulup tahmin edilebilmesine de imkan tanımaktadır.

Yukarıda değinilen üstünlükleri nedeniyle panel veri yaklaşımı, analizleri daha güvenilir (tutarlı) ve geçerli kılmakla birlikte, bu durum panel veri tekniklerinin sorun içermediği anlamına gelmemektedir. Zira panel veri, hem yatay kesit hem de zaman serisi boyutu içerdiğinden, panel veriler kullanılarak gerçekleştirilen analizlerde yatay kesit analizlerindeki değişen varyans ve zaman serisi analizlerindeki ardışık bağımlılık (autocorrelation) gibi problemlerle karşılaşmak mümkündür. Bunun yanında, birimler arası korelasyon (yatay kesit bağımlılığı) da panel veri modellerinin diğer bir dezavantajı olarak belirtilebilir (Gujarati ve Porter, 2018: 612).

Ampirik analizde beş aşamadan oluşan bir tahmin süreci izlenmiştir. Birinci aşamada, Breusch-Pagan (1980) tarafından geliştirilmiş olan LM (Lagrange Çarpanı) testi ve Pesaran (2004) tarafından önerilen CD ve CD_{LM} testleri ile yatay kesit bağımlılığının varlığı araştırılmıştır. İkinci aşamada, Swamy (1970) testi ile panelin (eğim katsayılarının) homojenliği sınanmıştır. Üçüncü aşamada, yatay kesit bağımlılığı ve heterojeniteye izin veren Pesaran (2004) CADF (Cross-sectionally Augmented Dickey Fuller) birim kök testine dayalı olan CIPS (Cross Sectionally Im, Pesaran, Shin) birim kök testi kullanılarak değişkenlerin durağanlık özellikleri incelenmiştir. Dördüncü aşamada, Westerlund ve Edgerton (2007) LM bootstrap panel koentegrasyon testi ile değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki tahmin edilmiştir. Beşinci ve son aşamada ise Eberhardt ve Bond (2009) tarafından önerilen AMG (Genişletilmiş Ortalama Grup) tahmincisi ile uzun dönem katsayı tahmini yapılmıştır (Şekil 9). Belirtilen analizlerin uygulanmasında Gauss, Stata ve Eviews ekonometrik paket programları kullanılmıştır.

Yatay Kesit Bağımlılığı
Breusch-Pagan (1980) LM ve Pesaran (2004) CD ve CD_{LM} Testi

Homojenlik-Heterojenlik
Swamy (1970) Testi

Birim Kök (Durağanlık)
Pesaran (2007) Panel CIPS Testi

Panel Koentegrasyon
Westerlund ve Edgerton (2007) LM Testi

Uzun Dönem Katsayı Tahmini
AMG (Genişletilmiş Ortalama Grup) Tahmincisi

Şekil 9. Ampirik analiz süreci

3.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Panel verinin yatay kesit boyutunu oluşturan birimlerin (ülke, bölge, şehir veya firma gibi) birbirinden bağımsız olması, bu birimlerin birinde meydana gelen bir şokun diğer birimleri etkilemediği anlamına gelmektedir. Fakat günümüzde küreselleşmenin etkisiyle dünya ülkelerinin iktisadi, politik, sosyal, kültürel vb. birçok alanda birbirleri ile entegre olduğu dikkate alınırsa panelde yer alan birimlerden birinde meydana gelen bir şoktan diğer birimlerin etkilenmesi daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır (Mercan, 2014: 235). Bu nedenle, uygun analiz yöntemlerinin belirlenmesi ve dolayısı ile geçerli ve güvenilir tahmin bulgularının elde edilebilmesi için öncelikle paneli oluşturan yatay kesit birimler arasında bir korelasyon, yani yatay kesit bağımlılığı (YKB)'nin mevcut olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu doğrultuda çalışmada, Breusch ve Pagan (1980) LM testi ile Pesaran (2004) CD ve CD_{LM} YKB testlerine başvurulmuştur.

YKB'nin sınanması için kullanılan ilk test (3.2) numaralı denklemde gösterilen LM testidir. Zaman boyutunun (T) yatay kesit boyutundan (N) büyük olduğu, (T > N) paneller için uygun olan LM testi aşağıda yer almaktadır (Pesaran 2004: 4):

$$LM = T \sum_{i=1}^{n-1} \sum_{j=i+1}^n \hat{P}_{ij}^2 \quad (3.2)$$

LM testi, zaman boyutu sonsuza giderken ($T \rightarrow \infty$) yatay kesit boyutu sabit ise $\frac{N(N-1)}{2}$ serbestlik derecesinde ki-kare asimptotik dağılıma sahiptir (Pesaran, 2004: 4; Güloğlu ve İvrendi, 2010: 384; Koçbulut ve Altıntaş, 2016: 154). Ancak bu testin ($N \rightarrow \infty$) durumunda uygulanabilir olmadığına dikkat çeken Pesaran (2004), LM testinin kapsamını genişleterek, hem zaman boyutunun (T) yatay kesit boyutundan (N) büyük ($T > N$) olan, hem de zaman boyutu ile kesit boyutu arasındaki farkın az olduğu panel modellerinde kullanılabilen alternatif bir test olarak CD_{LM} testini önermiştir. (Birol ve Demirgil, 2020: 550). CD_{LM} testi (3.3) numaralı denklemde gösterildiği gibidir:

$$CD_{LM} = \sqrt{\left(\frac{1}{N(N-1)}\right) \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (T\hat{P}_{ij}^2 - 1)} \quad (3.3)$$

Denklemde, $\hat{P}_{ij}$ kalıntılardan edinilen korelasyon katsayısıdır. Pesaran (2004), ($T > N$) için uygun olan CD_{LM} testinin, ($N > T$) durumunda önemli bozulmalar gösterdiğini, N arttıkça bu bozulmaların boyutunun da arttığını, bunun ise yeni bir YKB testine olan ihtiyacı açıkça ortaya koyduğunu belirterek, ($N > T$) olduğu panel modelleri için uygun olan CD testini önermiştir. CD testinin hesaplanması aşağıda verilmektedir:

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{P}_{ij} \right) \quad (3.4)$$

Yukarıda verilen testlerinin hepsinde, yatay kesit birimler arasında bir ilişkinin olmadığını varsayan temel H_0 hipotezi, en az iki birim arasında bir ilişkinin olduğunu öne süren H_1 alternatif hipotezine karşı test edilir. Testin sonucunda H_0 hipotezi reddedilirse paneldeki birimler arasında YKB'nin olduğuna karar verilir.

3.2.2. Swamy Homojenlik Testi

Panel veri analizlerinde uygun tahmin yöntemlerinin belirlenerek, güvenilir ve geçerli bulguların elde edilmesi, YKB'nin ardından, ilgili testler aracılığı ile paneldeki birimlerin homojen olup olmadığının araştırılmasını gerektirmektedir. Literatürde bu amaçla çeşitli testler önerilmekle birlikte bu çalışmada, eğim katsayılarının homojen olup olmadıklarının tespitinde Swamy (1970) tarafından geliştirilen homojenlik testi kullanılmıştır. ($T > N$) olduğu paneller için geçerli olan Swamy test istatistiği, denklem (3.5)'te gösterildiği şekilde hesaplanmaktadır (Pesaran ve Yamagata, 2008: 54):

$$\hat{S} = \sum_{i=1}^N (\hat{\beta}_i - \hat{\beta}_{WFE})' \frac{X_i' M_t X_i}{\hat{\sigma}_i^2} (\hat{\beta}_i - \hat{\beta}_{WFE}) \quad (3.5)$$

Denklem (3.5)'te $\hat{\beta}_i$ havuzlanmış EKK tahmincisi, $\hat{\beta}_{WFE}$ ağırlıklandırılmış sabit etkiler (WFE) tahmincisi ve M_t birim matrisidir. Test istatistiği, N'in sabit ve ($T \rightarrow \infty$) durumunda $k(N-1)$ serbestlik derecesi ile asimptotik (χ^2) dağılımına sahiptir. Swamy testinde temel H_0 hipotezi eğim katsayılarının homojen, alternatif H_1 hipotezi eğim katsayılarının heterojen olduğunu ifade etmektedir. H_0 hipotezinin reddedilmesi eğim katsayılarının heterojen, yani paneldeki yatay kesit birimlerin farklı özelliklere sahip olduğu anlamına gelmektedir.

3.2.3. CIPS Panel Birim Kök Testi

Zaman serileri kullanılarak gerçekleştirilen ekonometrik analizlerde öncelikle söz konusu serilerin zaman içinde sabit, diğer bir ifadeyle durağan olup olmadıklarının araştırılması önemlidir. Zira, durağan olmayan zaman serilerinin kullanılması halinde, geleneksel t ve F testleri ile R^2 değerleri sapmalı olmakta, dolayısı ile tahmin bulguları yanıltıcı olabilmektedir (Yerdelen-Tatoğlu, 2012: 199). Panel verilerin de yatay kesitin yanında zaman boyutuna da sahip olduğu dikkate alındığında, panel veri analizlerinde de öncelikle, tahmin modelinde yer alan değişkenlerin durağanlıkları incelenmelidir. Panel veri literatüründe, panelin homojen olup olmadığına ve yatay kesit birimler arasında bir ilişki (yani YKB)'nin olup olmadığına bağlı olarak, birinci ve ikinci nesil panel birim kök testleri şeklinde nitelendirilen çeşitli birim kök testleri bulunmaktadır. Bu çalışmada, değişkenlerin durağanlığının tespitinde YKB'ye ve heterojeniteye izin vermesi bakımından ikinci nesil panel birim kök testleri arasında yer alan ve Pesaran (2007) CADF birim kök testine dayalı olan CIPS panel birim kök testi kullanılmıştır.

CADF testi, standart ADF regresyonlarının bireysel serilerin gecikmeli farkları ve gecikmeli seviyelerin yatay kesit ortalamaları ile genişletilmesine dayanmaktadır. Test, ($T > N$) ve ($N > T$) olduğu panellerde kullanılabilmesinin yanı sıra, nispeten küçük T ve N değerleri (10, 20 gibi) için dahi yeterli boyut ve güce sahip olma gibi avantajlara sahiptir. Test istatistiğinin hesaplanmasında aşağıda gösterilen (3.6) numaralı CADF regresyonu tahmin edilmektedir (Pesaran, 2007: 269):

$$\Delta y_{it} = a_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \bar{y}_{t-1} + d_i \Delta \bar{y}_t + e_{it} \quad (3.6)$$

Bu test ile panelde bulunan yatay kesit birimlerin (ülkeler) her biri için ayrı ayrı CADF istatistiği hesaplanmak suretiyle bireysel durağanlık araştırılabilmekle birlikte, bireysel CADF test istatistiklerinin basit ortalaması olan CIPS testi ile de panel geneli için durağanlık araştırılmaktadır. CIPS test istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$CIPS(N, T) = t - bar = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (3.7)$$

Denklemden $t_i(N, T)$, paneldeki i . yatay kesit birim için (3.6) numaralı CADF regresyonu kullanılarak hesaplanan CADF test istatistiğidir (Pesaran, 2007: 276). Test sonucunda panel geneli için ele alınan serinin durağan olup olmadığı, hesaplanan CIPS test istatistiğinin Pesaran (2007) tarafından verilen kritik değerler ile karşılaştırılması ile belirlenir. Eğer hesaplanan CIPS test istatistiği, tablo kritik değerlerinden büyükse serinin durağan olduğuna, diğer bir ifadeyle birim köke sahip olmadığına karar verilir.

3.2.4. Westerlund ve Edgerton (2007) Panel Koentegrasyon Testi

Ekonometrik analizlerde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı koentegrasyon testleri ile araştırılmaktadır. Bu çalışmada (3.1) numaralı panel regresyon modelindeki bağımlı (lnpoverty) ve bağımsız değişkenler (lnGDPpc ve lngini) arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı, Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından önerilen koentegrasyon testi ile araştırılmıştır. Bir serinin zaman boyutunun gerektiği kadar uzun olmaması halinde geleneksel koentegrasyon testlerinin güvenilir olmadığını ve bu nedenle, son zamanlarda araştırmalarda, zaman boyutunun yanı sıra yatay kesit boyuta da sahip olan panel verilerin kullanımına doğru bir yönelim olduğuna dikkat çeken Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından önerilen test, küçük örneklemelerde iyi çalışma, heterojeniteye ve YKB'ye izin verme gibi üstünlükler içermektedir. McCoskey ve Kao (1998)'nin LM testine dayalı olan bu testte, aşağıdaki denklem (3.8) dikkate alınmaktadır (Westerlund ve Edgerton: 2007):

$$Y_{it} = \alpha_i + x'_{it}\beta_{it} + z_{it} \quad (3.8)$$

Burada $t = 1, \dots, T$ ve $i = 1, \dots, N$ sırası ile zaman serisi ve yatay kesit birimlerdir. x_{it} vektörü K boyutuna sahiptir ve saf rassal (tesadüfi) yürüyüş sürecine sahip olduğu varsayılan regressörleri içerir. z_{it} ise hata terimidir ve aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$z_{it} = \mu_{it} + v_{it} \text{ ve } v_{it} = \sum_{j=1}^t \eta_{it} \quad (3.9)$$

Burada η_{it} sıfır ortalama ve σ_i^2 varyans ile bağımsız ve özdeş dağılan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Testte, bütün i 'ler için değişkenler arasında koentegrasyonun olduğu temel hipotezi ($H_0: \sigma_i^2 = 0$) bazı i 'ler için değişkenler arasında koentegrasyonun olmadığı şeklindeki alternatif hipoteze ($H_1: \sigma_i^2 > 0$) karşı test edilmektedir. H_0 hipotezi aşağıda verilen LM test istatistiği kullanılarak test edilmektedir:

$$LM_N^+ = \frac{1}{NT^2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{\omega}_i^{-2} S_{it}^2 \quad (3.10)$$

LM test istatistiğindeki S_{it} , hata terimi z_{it} 'nin kısmi toplam sürecidir. $\hat{\omega}_i^2$ ise Δx_{it} üzerine koşullu μ_{it} 'nin uzun dönem tahmin edilen varyansdır. Testin sonucunda hesaplanan LM test istatistiği YKB'nin varlığı durumunda bootstrap kritik değerleriyle YKB'nin yokluğu durumunda ise asimptotik kritik değerleri ile karşılaştırılır. Eğer LM test istatistiği kritik değerlerden daha büyükse, değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı olan uzun dönemli bir ilişkinin söz konusu olduğuna karar verilir.

3.2.5. AMG Uzun Dönem Katsayı Tahmin Testi

Koentegrasyon analizi ile değişkenler arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir uzun dönemli ilişki belirlenmesi durumunda uygulamada takip edilen yol, uzun dönem katsayıların tahmin edilmesidir. Panel veri literatüründe bu amaçla geliştirilmiş farklı varsayımlara sahip, *Ortalama Grup (MG)*, *Havuzlanmış En Küçük Kareler (POLS)*, *Yatay Kesit Genişletilmiş ARDL (CS-ARDL)*, *Genişletilmiş Ortalama Grup (AMG)* ve *Ortak İlişkili Etkiler (CCE)* gibi tahminciler bulunmaktadır. Bu çalışmada uzun dönem katsayı tahmininde, YKB'yi dikkate alması ve heterojeniteye izin vermesinin yanında, hem panelin geneli hem de paneldeki birimler için ayrı ayrı katsayı tahminine imkan veren ve Eberhardt ve Bond (2009) tarafından önerilen AMG tahmincisi kullanılmıştır. AMG tahmincisi iki aşamadan oluşmaktadır (Eberhardt ve Bond, 2009: 3):

$$\text{AMG - Aşama (1)} \quad \Delta y_{it} = b' \Delta x_{it} + \sum_{t=2}^T c_t \Delta D_t + e_{it} \Rightarrow \hat{c}_t = \hat{u}_t^* \quad (3.11)$$

$$\text{AMG - Aşama (2)} \quad y_{it} = a_i + b' \Delta x_{it} + c_i t + d_i \hat{u}_t^* + e_{it} \quad (3.12)$$

$$\hat{b}_{AMG} = N^{-1} \sum_i \hat{b}_i$$

Tahmin sürecinin birinci aşamasında modele T-1 adet kukla (dummy) değişken eklenerek (3.11) numaralı model Havuzlanmış Birinci Fark (FD-OLS) tahmincisi ile tahmin edilmektedir. İkinci aşamada, birinci aşamada elde edilen $\hat{u}_t$ değişkeni, her bir birimin kendisine ait ihmal edilen süreçleri yakalamak için doğrusal trend terimlerini de içeren N adet standart ülke regresyonlarının herbirine dahil edilmektedir. Son olarak elde edilen bireysel (ülkelere ait) katsayıların (tahminlerin) ortalaması alınarak panelin geneli için ($\hat{b}_{AMG}$) ortalama grup etkisi bulunmaktadır.

3.3. Ampirik Bulgular

3.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Ön Bulgular

Ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ilişkisini test etmeden önce tahmin modelinde yer alan değişkenlere ilişkin temel bazı istatistiki bilgiler verilmiştir. Ardından, herhangi iki değişken arasındaki ilişkinin yönü (pozitif-negatif) konusunda ön bir bilgi elde edebilmek amacıyla Pearson korelasyon ve Serpilme diyagramı gibi basit istatistiki testlere başvurulmuştur. Bulgular Tablo 5 ve Şekil 10’da sunulmuştur.

Tablo 5. Değişkenlere ilişkin temel istatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Hata	Minimum	Maksimum
poverty	168	11.78	2.10	7.20	18.90
gini	168	0.36	0.02	0.32	0.43
GDPpc	168	9225.71	3860.31	3955.62	21180.86

Tablo 5’te 2006-2019 döneminde *poverty*, *gini* ve *GDPpc* değişkenlerinin ortalama ve standart hataları ile maksimum ve minimum değerlerine yer verilmektedir. Bakıldığında, Düzey-1 bölgelerinde *poverty* serisinin 11.78 ortalama ve 2.10 standart hata değerine sahip olduğu görülmektedir. Poverty serisinin en düşük değeri olan 7.20, 2007 yılında Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde, en yüksek değeri olan 18.90’ı ise yine 2007 yılında İstanbul bölgesinde gerçekleştirmiştir. *Gini* değişkeni ortalama 0.36 değerine sahiptir. *Gini*, 0.32 ile en düşük değerini 2019’da Doğu Marmara bölgesinde, 0.43 ile en yüksek değerini de 2008’de Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde almıştır. Son olarak incelenen dönem ve bölgelerde *GDPpc* ortalama 9225.7 TL olarak gerçekleşmiştir. En düşük *GDPpc*, 2009’da 3955.6 TL ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde, en yüksek *GDPpc* ise 21180.8 TL ile 2018’de İstanbul bölgesinde gerçekleşmiştir.

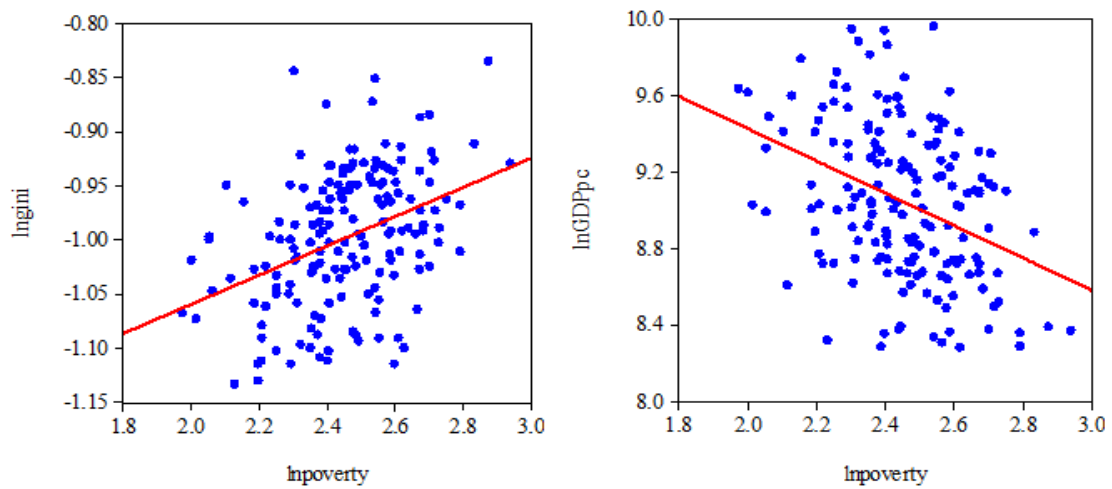
Tanımlayıcı istatistiklerin ardından uygulanan Pearson korelasyon analizinden elde edilen çıktılar Tablo 6’da sunulmaktadır. Çıktılara göre; *lnpoverty* ile *lngini* (0.39) arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif bir korelasyon vardır. Gini katsayısındaki bir artışın gelir eşitsizliğinin artması anlamına geldiği dikkate alındığında, bu bulgunun, gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasında pozitif yönlü bir ilişkiye işaret ettiği söylenebilir. Diğer taraftan, korelasyon analizi *lnpoverty* ile *lnGDPpc* (-0.37) arasındaki ilişkinin de istatistiki olarak anlamlı negatif olduğunu göstermiştir. Bu bulgu da ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığını düşündürmektedir.

Tablo 6. Pearson korelasyon sonuçları

	lnpoverty	
	katsayı	p-değeri
lngini	0,39***	0.000
lnGDPpc	-0,37***	0.000

***; % 1’de anlamlılığı göstermektedir.

Bir serpilme diyagramında regresyon doğrusunun eğimi değişkenler arasındaki ilişkinin yönü konusunda bilgi vermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, *lnpoverty* ve *lngini* için çizilen serpilme diyagramındaki regresyon doğrusunun pozitif, *lnpoverty* ve *lnGDPpc* için çizilen diyagramda ise regresyon doğrusunu negatif eğime sahip olması, korelasyon analizini destekleyici şekilde, 2006-2019 döneminde Düzey-1 bölgelerinde gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasında pozitif, ekonomik büyüme ve yoksulluk arasında ise negatif yönlü bir ilişkinin varlığı konusunda önemli fikir vermektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Değişkenlere ait serpilme diyagramları

3.3.2. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Pearson korelasyon ve serpilme diyagramı analizinin ardından hem değişkenler hem de tahmin modeli için LM, CD_{LM} ve CD testleri ile YKB'nin varlığı incelenmiştir.

Tablo 7. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları

YKB Testi	Breusch–Pagan LM	Pesaran CD _{LM}	Pesaran CD
Değişkenler	İstatistik	İstatistik	İstatistik
lnpoverty	184.36***	10.30***	10.61***
lngini	115.76***	3.28***	2.35**
lnGDPpc	846.65***	67.94***	29.07***
Model: $\ln povert y_{it} = f(\ln GDP pc_{it}, \ln gini_{it})$	198.66***	11.54***	11.20***

*** ve ** sırası ile %1 ve %5'te anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 7’de verilen YKB testlerinin sonuçlarına göre; yatay kesit bağımlılığının olmadığını varsayan temel H_0 hipotezi tüm değişkenler için reddedilerek değişkenlerin tamamında YKB'nin olduğu belirlenmiştir. Öte yandan ilgili testler, tahmin modelinde (3.1 numaralı model) de YKB'nin olduğuna ilişkin ampirik kanıtlar ortaya koymuştur. Bu bulgular çerçevesinde, ele alınan bölgelerin birinde meydana gelen bir şokun diğer bölgeleri de etkileyeceği ifade edilebilir.

3.3.3. Swamy (1970) Homojenlik Testi Sonucu

YKB'nin ardından, eğim katsayılarının homojen olup olmadığının belirlenmesi için Swamy (1970) homojenlik testine başvurulmuş ve sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir. Homojenlik testinin sonucuna göre; eğim katsayılarının homojen olduğunu kabul eden temel hipotez istatistiksel açıdan %1 anlamlılık düzeyinde model için reddedilmiştir. Dolayısı ile modelin (panelin) heterojen bir yapıda olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Swamy (1970) homojenlik testi sonucu

	Swamy Testi	
	İstatistik	p-değeri
Model: $\ln povert y_{it} = f(\ln GDP pc_{it}, \ln gini_{it})$	123.69***	0.000

***, %1’de anlamlılığı göstermektedir.

3.3.4. CIPS Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler ve modelde YKB ile heterojenliğin varlığı nedeniyle değişkenlerin durağanlık özellikleri (birim kök içerip içermedikleri) heterojenite ve YKB’yi dikkate

alan ikinci nesil panel birim kök testlerinden CIPS testi ile incelenmiştir. Her bir yatay kesit birim (bölge) için hesaplanan CADF test istatistiklerinin ortalaması olan ve panel genelinin durağanlık özelliklerini gösteren CIPS test sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. CIPS birim kök testi sonuçları

	Değişkenler	istatistik		Değişkenler	istatistik
Seviyesinde	lnpoverty	-1.86	Birinci Farkında	Δ lnpoverty	-2.93***
	lngini	-1.80		Δ lngini	-3.35***
	lnGDPpc	-1.53		Δ lnGDPpc	-2.89***

***, %1’de anlamlılığı göstermektedir. Maksimum gecikme uzunluğu 2 alınmıştır. Sabitli model için CIPS testi kritik değerleri %1, %5 ve %10 için sırası ile -2.52, -2.28 ve -2.16’dir.

Öncelikle, üç değişkenin seviye (düzey) değerleri kullanılarak uygulanan CIPS testinden elde edilen istatistiklerin Pesaran (2007) tarafından verilen kritik değerlerden daha küçük olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, birim kökün olduğunu söyleyen temel hipotez reddedilememekte ve bütün değişkenlerin seviyesinde birim kök içerdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Daha sonra değişkenlerin birinci farkları alınarak CIPS birim kök testi tekrarlanmış ve üç değişken için de elde edilen test istatistiklerinin tablo kritik değerlerinden büyük olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, *lnpoverty*, *lngini* ve *lnGDPpc* değişkenlerinin birinci farklarında $I(1)$ durağanlığa sahip oldukları belirlenmiştir.

3.3.5. Westerlund ve Edgerton (2007) Panel Koentegrasyon Test Sonuçları

CIPS panel birim kök testi ile üç değişkenin de aynı seviyede (birinci farkında) durağan olduğunun bulunmasının ardından ampirik analizin dördüncü aşamasına, yani Westerlund ve Edgerton (2007) koentegrasyon yaklaşımı ile değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin tahminine geçilmiştir. Panelde YKB olsa da olmasa da kullanılabilen Westerlund ve Edgerton (2007) testinin sonucunda bootstrap p-değeri ve asimptotik p-değeri elde edilmektedir. Eğer panelde YKB varsa bootstrap p-değeri, YKB yok ise asimptotik p-değerine bakılarak değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı belirlenmektedir. Koentegrasyon test sonuçları Tablo 10’da verilmektedir.

Tablo 10. Westerlund ve Edgerton (2007) panel koentegrasyon test sonuçları

Model:	LM istatistiği	Bootstrap p-değeri	Asimptotik p-değeri
$\ln poverty_{it} = f(\ln GDPpc_{it}, \ln gini_{it})$	12.58	0.423	0.000

Bootstrap p-değeri 10000 bootstrap simülasyonu ile elde edilmiştir.

YKB testleri ile, hem değişkenlerde hem de modelde YKB tespit edildiğinden, Westerlund ve Edgerton (2007) koentegrasyon analizinde bootstrap p-değeri dikkate alınmıştır. Buna göre; bootstrap p-değeri %10'dan büyük olduğundan, *koentegrasyon vardır* temel hipotezi reddedilememiş; *lnpoverty*, *lngini* ve *lnGDPpc* değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.6. AMG Uzun Dönem Katsayı Tahmin Sonuçları

Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki belirlenmesinin ardından, analizin son aşamasına, yani uzun dönem koentegrasyon katsayılarının tahminine geçilmiştir. YKB'nin ve heterojen yapının olduğu paneller için uygun olan ve panel genelinin yanı sıra yatay kesit birimlere özgü katsayı tahminine de imkan sağlayan AMG testinden elde edilen ampirik bulgular aşağıdaki Tablo 11'de raporlanmıştır.

Tablo 11. AMG uzun dönem katsayı tahmin sonuçları

Model: $\ln povert y_{it} = f(\ln GDP_{pcit}, \ln gini_{it})$						
Düzey-1 Bölgeleri	Sabit		lnGDPpc		lngini	
Akdeniz	2,913	[0.203]	0,325	[0.199]	3,356***	[0.006]
Batı Anadolu	6,001**	[0.034]	-0,292	[0.302]	0,644	[0.459]
Batı Karadeniz	8,017***	[0.000]	-0,625***	[0.000]	-0,143	[0.706]
Batı Marmara	6,712*	[0.055]	-0,363	[0.253]	0,675	[0.314]
Doğu Karadeniz	9,417***	[0.000]	-0,782***	[0.003]	0,004	[0.994]
Doğu Marmara	7,658***	[0.000]	-0,442***	[0.006]	1,030***	[0.003]
Ege	10,429***	[0.000]	-1,019***	[0.000]	-1,641**	[0.044]
Güneydoğu Anadolu	4,163***	[0.007]	-0,133	[0.557]	0,400	[0.638]
Kuzeydoğu Anadolu	8,091***	[0.000]	-0,514**	[0.011]	0,912*	[0.082]
Orta Anadolu	5,665***	[0.000]	-0,307**	[0.045]	0,380	[0.475]
Ortadoğu Anadolu	3,373	[0.235]	-0,069	[0.882]	0,184	[0.909]
İstanbul	3,084	[0.604]	0,014	[0.977]	0,770	[0.421]
Panel	6,286***	[0.000]	-0,349***	[0.002]	0,468***	[0.002]

***, ** ve * sırası ile %1, %5 ve %10'da anlamlılığı göstermektedir. [...] p-değeridir.

Panelin geneli için elde edilen sonuçlara bakıldığında; *lnGDPpc*'nin katsayısı anlamlı ve negatif (-0.349) *lngini*'nin katsayısı ise anlamlı ve pozitifdir (0.468). Farklı bir ifadeyle, Düzey-1 bölgelerinde ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde negatif, gelir eşitsizliği ise pozitif bir etkide bulunmaktadır. Şöyle ki; ekonomik büyümedeki %1'lik bir artış söz konusu bölgelerde yoksulluğu yaklaşık %0.35 azaltırken, gelir eşitsizliğinin

deki % 1'lik artış ise yoksulluğu yaklaşık % 0.47 artırmaktadır. Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı, gelir eşitsizliğinin ise artırıcı yönde bir etki yarattığı yönündeki bu bulgu; Deolalikar (2003), Meng vd. (2005), Fosu (2011), Hassan vd. (2015), Güzel ve Çetin (2018) ve Serin-Oktay ve Algan (2022)'ın bulguları ile örtüşmektedir.

Bölgelere ilişkin AMG testi sonuçları ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisinin Düzey-1 bölgeleri arasında farklılaştığını göstermektedir. Örneğin *lnGDPpc* değişkeninin katsayısı Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Marmara, Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve İstanbul bölgelerinde istatistiki bakımdan anlamsız olarak bulunmuştur. Dolayısı ile bu bölgelerde ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde herhangi bir etki yaratmamaktadır. Fakat Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ege, Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde ise *lnGDPpc* değişkeninin katsayısı istatistiki olarak anlamlı ve negatif tespit edilmiştir. Dolayısı ile söz konusu bölgelerde ekonomik büyüme yoksulluk üzerinde azaltıcı yönde bir etkide bulunmaktadır. Hesaplanan katsayılardan hareketle; ekonomik büyümede gerçekleşen %1'lik artış uzun dönemde bu bölgelerde yoksulluk oranını sırayla %0.625, %0.782, %0.442, %1.019, %0.514 ve %0.307 azaltmaktadır. Bu durumda ekonomik büyüme yoksulluğu en çok Ege, en az ise Orta Anadolu bölgesinde azaltmaktadır.

AMG bulguları ikinci olarak, gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda *lngini* değişkeninin katsayısı Akdeniz, Doğu Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde anlamlı ve pozitif; Ege bölgesinde anlamlı ve negatif, geri kalan bölgelerde ise anlamsızdır. Daha önce de belirtildiği üzere, gini katsayısında bir artışın gerçekleşmesi, gelir eşitsizliğinin artması anlamına gelmektedir. Bu durum ve hesaplanan katsayılar dikkate alındığında, gelir eşitsizliğindeki %1'lik bir artış uzun dönemde Akdeniz, Doğu Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yoksulluğu %3.356, %1.030 ve %0.912 artırırken, Ege bölgesinde ise %1.641 azaltmaktadır. Elde edilen tüm bulgular birlikte değerlendirilirse, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisi konusunda hem literatür hem de teorik beklentilerle büyük oranda paralellik arz eden ampirik kanıtların elde edildiği ifade edilebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk kavramı bir bireyin ya da toplumun asgari bir hayat standardının gerektirdiği düzeyde bir finansal kaynağa (gelire) sahip olmaması durumunu ifade etmektedir. Bir ülkedeki yoksulluğun yaygınlığı ya da yüksekliği o toplumda gıda, giyecek, barınma gibi temel ihtiyaçların yanında eğitim, sağlık gibi temel hizmetlere erişemeyen veya erişmekte güçlük yaşayan birey sayısının çokluğunun da açık bir göstergesidir. Bu açıdan yoksulluk özellikle gelir düzeyinin dolayısı ile refah seviyesinin düşük olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ortadan kaldırılması ya da en azından azaltılması gereken bir problemdir. Bununla birlikte yoksulluk, sadece söz konusu ülkelerin değil, aynı zamanda IMF, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurum ve kuruluşların da uzun zamandır öncelikli gündemleri arasında yer almaktadır. Dolayısı ile yoksulluğun ulusal ya da bölgesel olmaktan daha çok küresel (yaygın) bir problem olduğu belirtilebilir.

Sahip olduğu geniş çaplı etkiler nedeni ile yoksulluk, nedenleri ve çözüm yolları itibari ile literatürde uzun zamandır tartışılmaktadır. Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa etkileri de bu çerçevede ele alınan konulardandır. Teorik yaklaşımlar, bir ülkenin üretim kapasitesindeki artış olarak tanımlanabilen ekonomik büyümenin yüksek hızlı ve sürdürülebilir olması kaydıyla yoksulluğun azaltılmasında en etkin araçlardan bir tanesi olduğunu belirtmektedir. Fakat, ilgili teorik yaklaşımlarda ekonomik büyümenin yoksulluk ile mücadelede gerekli fakat tek başına yeterli olmadığı, ekonomik büyüme ile elde edilen ilave gelirin bireyler arasında eşit biçimde dağıtılmasının da kritik önemde olduğu vurgulanmaktadır. Zira gelir dağılımında eşitliğin sağlanamaması, farklı bir ifadeyle, gelir eşitsizliğinin yüksekliği, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisini zayıflatmak suretiyle yoksulluk üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Ayrıca, farklı araştırmacılar tarafından farklı ülke, bölge ve dönemler için yapılan ampirik çalışmalardan, ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığı, gelir eşitsizliğinin ise artırdığı şeklindeki bu teorik yaklaşımı büyük ölçüde destekleyici güçlü ampirik kanıtlara ulaşıldığı da söylenebilir.

Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkisinin tahmin edilmesi için yapılan bu çalışmada İBSS'ye göre Düzey-1 bölgeleri olarak adlandırılan 12 bölgenin 2006-2019 dönemine ilişkin yıllık verileri kullanılmıştır. Söz konusu bölgeler: İstanbul, Batı Marmara, Doğu Marmara, Ege, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden oluşmaktadır. Ekonomik büyümenin kişi başı reel gelir (GDPpc) ile gelir eşitsizliğinin gini katsayısı ile ve yoksulluğun da yoksulluk oranı ile ölçüldüğü panel veri analizinde öncelikli olarak, uygun tahmin yöntemlerinin belirlenerek geçerli ve güvenilir ampirik bulguların elde edilebilmesi için ilgili testler aracılığı ile YKB'nin varlığı ile homojenlik ve ardından CIPS panel birim kök testi ile değişkenlerin durağanlıkları incelenmiştir. Son olarak, Westerlund-Edgerton (2007) LM bootstrap koentegrasyon testi ve AMG tahmincisi ile de değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı ve yönü araştırılmıştır.

Analizden elde edilen bulgular aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- İncelenen dönemde (2006-2019 dönemi) Düzey-1 bölgelerinde ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasında uzun dönemli ilişki vardır.
- Düzey-1 bölgelerinde (panelin genelinde) ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmakta, gelir eşitsizliği ise artırmaktadır. Bu bulgu, Deolalikar (2003), Meng vd. (2005), Fosu (2011), Hassan vd. (2015), Güzel ve Çetin (2018) ve Serin-Oktay ve Algan (2022)'ın bulguları ile paralellik arz etmektedir.
- Ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerindeki etkileri Düzey-1 bölgeleri arasında farklılaşmaktadır. Buna göre; Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ege, Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmakta, Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Marmara, Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve İstanbul bölgelerinde ise yoksulluğu etkilememektedir.
- Gelir eşitsizliği Akdeniz, Doğu Marmara ve Kuzeydoğu Anadolu'da yoksulluğu artırıcı etkide bulunurken, Ege bölgesinde azaltmaktadır. Geri kalan bölgelerde ise yoksulluk üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Gelir eşitsizliğinin yoksulluğu azalttığı bulgusu, Zaman vd. (2011) ile Fosu

(2015)'nın, yoksulluğu etkilemediği bulgusu da Janvry ve Sadoulet (2000) ile Dabla-Norris vd. (2015)'nin bulguları ile örtüşmektedir.

Bu bulgulardan hareketle aşağıdaki noktalara dikkat çekilebilir:

Yoksulluk probleminin ortadan kaldırılması veya azaltılması için öncelikle nedenlerinin saptanması gerekmektedir. Yoksulluğu sadece ekonomik bir olgu olarak görmek, varlığını ya da artışını tek başına ekonomik bir takım gerekçelerle açıklamak yoksulluğun çok boyutlu yapısına aykırı bir durum oluşturarak, yoksulluk ile etkin bir mücadeleyi zorlaştıracaktır. Zira, ampirik analiz sonucunda, bazı bölgelerde ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluk üzerinde istatistiki açıdan anlamlı bir etki yaratmadığı bulgusunun elde edilmesi, bu bölgelerdeki yoksulluğun farklı nedenlerden kaynaklanabileceğini göstermekte ve dolayısı ile yukarıda ifade edilen görüşü bir bakıma doğrulamaktadır. İlave olarak bu bulgu; söz konusu Düzey-1 bölgelerinde ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltabilecek düzeyde olmaması, farklı bir ifadeyle, kişi başı reel gelir düzeyinin düşüklüğü ile de açıklanabilir. Bu iki gerekçe dikkate alınarak; söz konusu Düzey-1 bölgelerinde yoksulluğun nedenlerinin belirlenmesi, bu bölgelerin demografik, sosyal ve coğrafi yapılarına uygun politikaların uygulanması, kişi başı gelir düzeyini artırmayı, gelir eşitsizliğini ise azaltmayı hedefleyen iktisadi politikaların geliştirilmesi önemlidir. Bununla birlikte, bu politikalar değişen şart ve durumlara göre güncellenebilir (dinamik) bir yapıda olmalıdır.

Ekonomik büyümenin yoksulluğu azalttığı bölgelerde ise büyümenin hızlı ve sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Fakat, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltan temel itici faktörlerden biri olmakla birlikte tek başına yeterli olmadığı ve yüksek gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisini zayıflattığı da dikkate alındığında, bu bölgelerde yoksulluk sorununun çözümü için uygulanacak politikaların ekonomik büyümeyi artırmanın yanında, gelir eşitsizliğini azaltıcı, yani toplumdaki yoksul bireylerin gelirini artırıcı, yaşam koşullarını iyileştirici nitelikte olması oldukça önemlidir. Ekonomik büyümenin toplumda bir refah artışı yarattığından söz edebilmek ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abay, M. Ç. ve Sezgin, S. (2018). Türkiye ve bazı AB ülkelerinde yoksulluk ve gelir dağılımı. *Journal of Life Economics*, 5(4), 97-110.
- Agrawal, P. (2008). Economic growth and poverty reduction: Evidence from Kazakhstan. *Asian Development Review*, 24(2), 90.
- Ahmad, K. ve Riaz, A. (2012). An econometric model of poverty in Pakistan: ARDL approach to cointegration. *Asian Journal of Business and Management Sciences*, 1(3), 75-84.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 1-32.
- Apergis, N., Dincer, O. ve Payne, J. E. (2011). On the dynamics of poverty and income inequality in US states. *Journal of Economic Studies*.
- Asandaş, N. ve Işık, N. (2021). Ekonomik kalkınma ve gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki etkisi: Ekonometrik bir analiz. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 101-116.
- Bayar, Y., Şaşmaz, M. U. ve Öztürk, O. F. (2017). Orta ve Doğu Avrupa Birliği ülkelerinde yolsuzluk, gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk: Panel nedensellik analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 340-349.
- Birol, Y. E. ve Demirgil, B. (2020). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisi: BRICS ülkeleri üzerine ampirik bir çalışma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 546-558.
- Bogari, A (2021). Financial development, income inequality and poverty alleviation: some empirical evidence. *Research in Applied Economics*, 13(4), 13-30.

- Bourguignon, F. (2004). The poverty-growth-inequality triangle. *Indian Council for Research on International Economic Relations*, Working Paper No. 125.
- Bozan, M. (2017). Yoksulluk algısına farklı bir bakış. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 389-410.
- Bradshaw, T. K., (2007). Theories of poverty and anti-poverty programs in community development, *Community Development*, 38(1), 7-25.
- Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1),239. doi:10.2307/2297111
- Can, E. , Akbaş, Y. E. ve Dönmez, Z. (2021). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkinin analizi: Düzey 1 sınıflandırması açısından değerlendirme . *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 229-243 .
- Cardorel, O. C., Randolphe, K. G. ve Martial, A. A. A. (2020). Analyzing the effect of income inequality on poverty. *Journal of Advances in Economics and Finance*, 5(3), 39-43.
- Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde yoksullukla mücadele stratejileri ve Türkiye* (1. Baskı). Nobel Yayıncılık.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Journal of Social Policy Conferences*, 59, 89-132.
- Dabla-Norris, M. E., Kochhar, M. K., Suphaphiphat, M. N., Ricka, M. F. ve Tsounta, M. E. (2015). Causes and consequences of income inequality: A global perspective. *International Monetary Fund*.
- Dağdemir, Ö. (2002). Türkiye ekonomisinde yoksulluk sorunu ve yoksulluğun analizi: 1987-1994. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayını*, 1-19.

- Deolalikar, A. B. (2003). Poverty, growth, and inequality in Thailand. In *Poverty, growth, and institutions in developing Asia* (pp. 247-272). Palgrave Macmillan, London.
- Desousa-Brown, S. ve Gebremedhin, T. G. (2004). An empirical analysis of poverty and income inequality in West Virginia. (No. 377-2016-20659).
- DPT (2001). *Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele* (DPT Yayın No. 2599 – ÖİK 610). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu.
- DPT (2007). *Gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele* (DPT Yayın No. 2742 – ÖİK 691). Dokuzuncu Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye’de yoksulluğun ölçülmesi* (Yayın No. 2880) [Uzmanlık tezi, Kalkınma Bakanlığı].
- Dumitrescu, E. I. ve Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Eberhardt, M. ve Bond, S. (2009). Cross-section dependence in nonstationary panel models: A novel estimator. MPRA Paper No. 17692, 1-26.
- Emirmahmutoglu, F. ve Kose, N. (2011). Testing for Granger causality in heterogeneous mixed panels. *Economic Modelling*, 28(3), 870-876.
- Erkal, G., Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2015). Yoksulluk, gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme ilişkisi: Seçilmiş doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkeleri için ampirik bir analiz. *TISK Academy/TISK Akademi*, 10(19).
- Evcim, N., Güneş, S. ve Karaalp Orhan, H. S. (2019b). Yoksulluk ve ekonomik göstergeler arasındaki ilişki: MENA bölgesi analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 291-310.

- Evcim, N., Güneş, S. ve Karaalp Orhan, H. S. (2019a). Yoksulluk, eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişki: Türkiye düzey-1 örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(4), 145-164.
- Fanta, F. ve Upadhyay, M. P. (2009). Poverty reduction, economic growth and inequality in Africa. *Applied Economics Letters*, 16(18), 1791-1794.
- Fosu, A. K. (2011). Growth, inequality, and poverty reduction in developing countries. *Recent Global Evidence. UNU-WIDER Working Paper No. 2011/01*, 1-54.
- Fosu, A. K. (2015). Growth, inequality and poverty in Sub-Saharan Africa: Recent progress in a global context. *Oxford Development Studies*, 43(1), 44-59.
- Guiga, H. ve Rejeb, J. B. (2012). Poverty, growth, and inequality in developing countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(4), 470-479.
- Gujarati, D. (2016). *Örneklerle ekonometri* (Çev. N. Bolatoğlu). İstanbul: BB101 Yayınları
- Gujarati, D. N. ve Porter, D. C. (2018). *Temel ekonometri* (Çev. Ü. Şenesen ve G.G. Şenesen). İstanbul: Literatür yayıncılık.
- Güloglu, B. ve İvrendi, M. (2010). Output fluctuations: transitory or permanent? The case of Latin America. *Applied Economics Letters*, 17(4), 381-386.
- Gündoğan, N. (2019). Yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları. Gündoğan, N. ve Özgüler, C. V. (Ed.), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk* içinde (s. 122-149). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını
- Güzel, S. ve Çetin, İ. (2018). Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde ekonomik büyümenin ve gelir eşitsizliğinin yoksulluğa olan etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 91-107.

- Halisçelik, E. (2017). Yükselen ekonomilerde büyümeden yoksullar da faydalaniyor mu?. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 7, 1-42.
- Hassan, S. A., Zaman, K. ve Gul, S. (2015). The relationship between growth-inequality-poverty triangle and environmental degradation: Unveiling the reality. *Arab Economic and Business Journal*, 10(1), 57-71.
- Haughton, J. ve Khandker, S. R. (2009). *Handbook on poverty+ inequality*. (1. Baskı). World Bank Publications.
- İncedal, S. (2013). Türkiye’de yoksulluğun boyutları: Mücadele politikaları ve müdahale araçları. *Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Ankara*.
- Islam, R., Ghani, A. B. A., Abidin, I. Z. ve Rayaiappan, J. M. (2017). Impact on poverty and income inequality in Malaysia’s economic growth. *Problems and perspectives in management*, (15, Iss. 1), 55-62.
- Janvry, A. D. ve Sadoulet, E. (2000). Growth, poverty, and inequality in Latin America: a causal analysis, 1970–94. *Review of Income and Wealth*, 46(3), 267-287.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration-with applications to the demand for money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), 169-210.
- Kabaş, A. G. T. (2007). Yoksulluğun çok boyutlu olarak ölçülmesi ve ülkeler arasında yoksulluk sıralamalarının yapılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 375-394.
- Kaya, Z. (2011). *Türkiye’de yoksulluk analizi: Bir probit model uygulaması* (Yayın No. 289908) [Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Kaygısız, A. D. (2018). Yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin dinamikleri: Seçilmiş Avrupa ve Merkez Asya ülkeleri üzerine dinamik panel veri analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 161-174.

- Khemili, H. ve Belloumi, M. (2018). Cointegration relationship between growth, inequality and poverty in Tunisia. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 2(1), 8-18.
- Kızıler, N. (2018). Türkiye’de yoksullukla mücadele ve sosyal transfer harcamaları. *Journal of Life Economics*, 77-100.
- Koç, B. (2018a) *Yoksulluk endeksleri* [PDF belgesi], 10 Nisan 2022 tarihinde Bingöl Üniversitesi: <https://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%2010.pdf> adresinden alındı.
- Koç, B. (2018b) *Yoksullukla ilgili kavramlar* [PDF belgesi], 10 Nisan 2022 tarihinde Bingöl Üniversitesi: <https://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%20%209.pdf> adresinden alındı.
- Koçbulut, Ö. ve Altıntaş, H. (2016). İkiz açıklar ve Feldstein-Horioka hipotezi: OECD ülkeleri üzerine yatay kesit bağımlılığı altında yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(48), 145-174.
- Kunduracı, N.F. (2009). *Yoksullukla mücadele - beşerî sermaye ilişkisi* [Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü].
- Kutlar, A. (2017). *Adım adım evIEWS ile panel veri ekonometrisi uygulamaları* (1. Baskı). İzmit-Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Levin, A., Lin, C. F. ve Chu, C. S. J. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties. *Journal of econometrics*, 108(1), 1-24.
- Malik, I. A., Shah, S. A., Alakkas, A. A., Alemu, T. ve Arshad, M. (2022). Nexus of economic growth and poverty reduction evidence from Ethiopia. *Nexus*, 53(02).
- McCoskey, S. ve Kao, C. (1998). A residual-based test of the null of cointegration in panel data. *Econometric reviews*, 17(1), 57-84.

- Meng, X., Gregory, R. ve Wang, Y. (2005). Poverty, inequality, and growth in urban China, 1986–2000. *Journal of Comparative Economics*, 33(4), 710-729.
- Mercan, M. (2014). Feldstein-Horioka hipotezinin AB-15 ve Türkiye ekonomisi için sınanması: Yatay kesit bağımlılığı altında yapısal kırılmalı dinamik panel veri analizi. *Ege Academic Review*, 14(2).
- Mete, E. (2021). Finansal gelişme ve ekonomik büyümenin yoksulluk azaltma etkisi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23 (41), 418-430.
- Mulok, D., Kogid, M., Asid, R. ve Lily, J. (2012). Is economic growth sufficient for poverty alleviation? Empirical evidence from Malaysia. *Cuadernos de Economía*, 35(97), 26-32.
- Nándori, E. S. (2010). The effect of economic growth on poverty in Eastern Europe. *Zarządzanie Publiczne*.
- Ncube, M., Anyanwu, J. C. ve Hausken, K. (2014). Inequality, economic growth, and poverty in the Middle East and North Africa (MENA). *African Development Review*, 26(3), 435-453.
- OECD. (2007). *Reducing economic poverty through pro-poor growth*. https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264024786-3_en.pdf?expires=1660143002&id=id&accname=guest&checksum=9BCBD939911270C19DFB33A932CB88BC
- Omar, M. A. ve Inaba, K. (2020). Does financial inclusion reduce poverty and income inequality in developing countries? A panel data analysis. *Journal of economic structures*, 9(1), 1-25.
- Osinubi, T. S. (2005). Macroeconometric analysis of growth, unemployment, and poverty in Nigeria. *Pakistan Economic and Social Review*, 249-269.
- Öztürk, M. ve Çetin, B. İ. (2009). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve kadınlar. *Journal of Yasar University*, 4(16) 2661-2698.

- Pedroni, P. (1999). Critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61, 653-70.
- Pedroni, P. (2004). Panel cointegration: asymptotic and finite sample properties of pooled time series tests with an application to the PPP hypothesis. *Econometric theory*, 20(3), 597-625.
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross- section dependence. *Journal of applied econometrics*, 22(2), 265-312.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of applied econometrics*, 16(3), 289-326.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A bias- adjusted LM test of error cross- section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross-section dependence in panels. *Iza Discussion Paper Series, No. 1240*, 1-39.
- Phillips, P. C. ve Hansen, B. E. (1990). Statistical inference in instrumental variables regression with I(1) processes, *Review of Economic Studies*, 57, pp. 99-125.
- Ravallion, M. ve Sen, B. (1996). When method matters: Monitoring poverty in Bangladesh. *Economic Development and Cultural Change*, 44(4), 762-792.
- Sancar, C. ve Polat, M. A. (2021). Yoksulluk, işsizlik ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ve düzey 1 bölgeleri ölçeğinde bir uygulama. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 211-242.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma* (1. Baskı). (Çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sen, A., Muellbauer, J., Kanbur, R., Hart, K. ve Williams, B. (1987). The standard of living. Hawthorn, G. (Der.) *The standard of living: lecture II, lives and capabilities* in (pp 20-49). Cambridge: Cambridge University Press.
- Serin Oktay, D. ve Algan, N. (2022). Income inequality, poverty and growth. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 680-702.
- Stevans, L. K. ve Sessions, D. N. (2002). The relationship between poverty, economic growth, and inequality revisited. *Research Zarb School of Business*.
- Swamy, P. A. (1970). Efficient inference in a random coefficient regression model. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 311-323.
- Şahin, H. (2007). *Türkiye ekonomisi* (9. Baskı). Bursa: Ezgi Yayınları.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksulluk* (1. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tireli, M. (2009). *Küreselleşme ve yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası göstergeleri ışığında bir analiz* [Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü].
- Toda, H. Y. ve Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of econometrics*, 66(1-2), 225-250.
- TÜİK, (2022). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> Erişim Tarihi: 08.01.2022
- TÜİK. (2021). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2020*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>
- UNDP. (1997). *Human development report 1997*. New York: Oxford University Press.
- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk olgusu ve Dünya Bankası. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 155-174.

- Üzümcü, A. ve Korkat, M. (2014). Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların gelişimi (2003-2012). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 135-166.
- Westerlund, J. (2008). Panel cointegration tests of the Fisher effect. *Journal of Applied Econometrics*, 23(2), 193-23.
- Westerlund, J. ve Edgerton, D. L. (2007). A panel bootstrap cointegration test. *Economics Letters*, 97(3), 185-190.
- World Bank. (1990). *World Development Report 1990: Poverty*. New York: Oxford University.
- Yar, F. (2015). Türkiye’de gelir dağılımı & yoksulluk. Ankara: Toplum ve Ekonomileri Çalışma Merkezi, Global Politika ve Strateji Analizi.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2012). İleri panel veri analizi stata uygulamalı (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2020). *Panel veri ekonometrisi stata uygulamalı* (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Zaman, K., Rashid, K., Khan, M. M. ve Ahmad, M. (2011). Panel data analysis of growth, inequality and poverty: evidence from SAARC countries. *Journal of Yaşar University*, 6(21), 3523-3537.
- Zaman, K., Shah, I.,A., Khan, M. M. ve Ahmad, M. (2012). The growth, inequality and poverty triangle: new evidence from a panel of SAARC countries. *International Journal of Economics and Business Research*, 4(5), 485-500.